

ZARZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

**Regionalny Program Strategiczny
w zakresie
atrakcyjności kulturalnej i turystycznej
(RPS AKT)
– projekt do konsultacji społecznych**

Data: 28.03.2013

Akceptacja: Zarząd Województwa Pomorskiego (325/234/13)

Konsultacje: trwają od 8 kwietnia do 7 czerwca 2013 r.

Odpowiedzialny: Departament Turystyki UMWP

Kontakt: rps-turystyka@pomorskie.eu www.strategia2020.pomorskie.eu

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	2
I. DIAGNOZA STANU W OBSZARZE TURYSTYKI I KULTURY	3
II. KLUCZOWE WYZWANIA WYNIKAJĄCE Z DIAGNOZY	17
III. CEL GŁÓWNY RPS AKT	18
IV. CELE SZCZEGÓŁOWE, PRIORYTETY, DZIAŁANIA	20
V. SYSTEM REALIZACJI	33
VI. RAMY FINANSOWE RPS AKT	38
VII. SYSTEM MONITOROWANIA I OCENY REALIZACJI	41

WPROWADZENIE

W dniu 24 września 2012 r. Sejmik Województwa Pomorskiego Uchwałą nr 458/XXII/12 zaakceptował Strategię Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020. W dokumencie tym wyznaczono Cel operacyjny 1.3. **Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna** i określono oczekiwane efekty realizacji strategii takie jak:

- Całoroczna, kompleksowa i atrakcyjna oferta turystyczna i kulturalna regionu obejmująca także efektywne wykorzystanie obiektów sportowych o randze krajowej;
- Unikatowe walory naturalne, kulturalne i dziedzictwa kulturowego, w tym kulinarne, wykorzystywane w sposób racjonalny, efektywny i zrównoważony;
- Wzmocniony wizerunek regionu oraz większą rozpoznawalność i spójność kluczowych regionalnych marek turystycznych i kulturalnych;
- Silna współpraca pomiędzy podmiotami branży turystycznej i kulturalnej.

Zarząd Województwa Pomorskiego Uchwałą nr 1272/190/12 z dnia 30 października 2012r. akceptując Plan zarządzania Strategią Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 ustalił zasady opracowywania Regionalnych Programów Strategicznych, sześciu dokumentów wykonawczych w/w Strategii.

I. DIAGNOZA STANU W OBSZARZE TURYSTYKI I KULTURY

Turystyka i kultura są ważnymi czynnikami stymulującymi rozwój społeczny i gospodarczy. Pomorze charakteryzuje się wieloma cennymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi, co czyni je regionem atrakcyjnym dla mieszkańców i turystów.

Województwo pomorskie jest znanym miejscem wypoczynku letniego dla turystów krajowych i coraz częściej odwiedzanym przez turystów zagranicznych.

Według danych Instytutu Turystyki (za rok 2010) liczba krajowych podróży do pomorskiego wyniosła 3 mln, w tym pobyty długookresowe (wiążące się z pobytem letnim) – 2,35 mln, krótkookresowe – 0,65 mln, co klasyfikuje województwo pomorskie na pierwszym miejscu w kraju¹. W sumie region w roku 2010 odwiedziło 5,6 mln turystów krajowych.

W dwóch ostatnich latach utrzymuje się wśród Polaków tendencja do długookresowych turystyczno-wypoczynkowych podróży krajowych (ponad 50%). W 2010 r. pomorskie zajmowało pierwsze miejsce w tej dziedzinie, przed zachodniopomorskim, mazowieckim i małopolskim, zaś w podróżach krótkookresowych drugie miejsce za mazowieckim a przed małopolskim i dolnośląskim.

Liczba turystów zagranicznych w 2010 r. wyniosła 0,8 mln² w związku z tym region zajmował siódme miejsce w kraju (wraz z lubelskim i lubuskim). Do regularnych gości należą turyści z Niemiec oraz z pozostałych krajów Europy Środkowo-Wschodniej (Rosjanie, Białorusini, Litwini i Ukraińcy). Co piąty, badany turysta deklarował „polskie pochodzenie” (przeważali turyści z USA i krajów zachodniej Europy)³.

Dzięki coraz lepszej komunikacji regionu z pozostałą częścią kraju, możliwy jest rozwój oferty turystycznej i kulturalnej dedykowanej konkretnym grupom turystów. Od dnia otwarcia, autostradą A1 przejechało 37,7 mln pojazdów (stan na dzień 31.10.2012 r.)⁴, rozwijają się połączenia promowe (w 2010 r. Stena Line przewiozła 380 tys. pasażerów)⁵, czy też lotnicze (w roku 2012 obsłużono 2,9 mln pasażerów)⁶.

Magnesem dla turystów jest nadmorskie położenie, walory przyrodnicze i oferta kulturalna. Region posiada jedną z największych w kraju baz noclegowych (3 miejsce w kraju)⁷, koncentrującą się głównie w pasie nadmorskim. W 2011 r. Pomorskie znajdowało się na 4. miejscu w wykorzystaniu turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania.

Jednym z ważniejszych czynników mających wpływ na ofertę turystyczną pomorskiego jest potencjał kulturowy regionu, budujący poczucie lokalnej, regionalnej i narodowej tożsamości. Jego rozwój zwiększa atrakcyjność gospodarczą w tym turystyczną i inwestycyjną.

Z badań przeprowadzonych na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa wynika, że 89% Polaków uważa, że dziedzictwo kulturowe pełni ważną rolę społeczną. 62% ankietowanych

¹ Dane z Instytutu Turystyki „Krajowe i zagraniczne wyjazdy Polaków w 2010”.

² Dane z Instytutu Turystyki „Charakterystyka przyjazdów do Polski w 2010”.

³ Dane z Instytutu Turystyki „Charakterystyka przyjazdów do Polski w okresie styczeń-wrzesień 2011”.

⁴ Dane z www.gddkia.gov.pl.

⁵ Dane z www.stenaline.pl.

⁶ Dane z www.airport.gdansk.pl.

⁷ Dane z Instytutu Turystyki „Korzystający z Bazy Noclegowej”.

uznaje, że największą wartością zabytków jest to, że są świadectwem naszej wspólnej historii, kolejnych 18% wskazuje na walor autentyzmu. Ponad połowa Polaków jest przekonana, że dziedzictwo kulturowe ma pozytywny wpływ na rozwój społeczno-ekonomiczny poszczególnych regionów⁸.

W tym kontekście Pomorskie sytuuje się jako region dysponujący nie tylko ciekawą historią i kulturą materialną, ale także siecią instytucji kultury, wśród których dominują podmioty publiczne, takie jak teatry i instytucje muzyczne, muzea, domy i ośrodki kultury, biblioteki, kluby oraz nieliczne przedsięwzięcia prywatne, takie jak galerie czy kina.

Na terenie województwa pomorskiego istnieje 775 instytucji działających w sferze kultury. Według stanu na dzień 31.12.2011 r. w regionie funkcjonuje 59 muzeów wraz z oddziałami (4. miejsce w kraju), 13 teatrów i instytucji muzycznych (5. miejsce), 236 domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic (7. miejsce), 21 galerii i salonów sztuki (5. miejsce), 21 kin (10. miejsce), 330 bibliotek publicznych (11. miejsce) oraz 75 placówek informacyjno-bibliotecznych⁹.

Wśród instytucji o znaczeniu ponadregionalnym wymienić można: Muzeum Zamkowe w Malborku, Centralne Muzeum Morskie w Gdańsku, Muzeum Narodowe w Gdańsku, Muzeum Historii Miasta Gdańska, Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, Muzeum – Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzach, Teatr Wybrzeże w Gdańsku, Teatr Muzyczny w Gdyni, Opera Bałtycka w Gdańsku, Polska Filharmonia Bałtycka w Gdańsku, Polska Filharmonia Sinfonia Baltica w Słupsku, Schola Cantorum Gedanensis, Nadbałtyckie Centrum Kultury w Gdańsku.

Analizując wskaźniki związane z zainteresowaniami kulturalnymi mieszkańców Pomorza w 2011 roku okazuje się, że stosunkowo dużo Pomorzan odwiedza muzea i ich oddziały (o 3% powyżej średniej krajowej, która wynosiła 1,5 mln. osób)¹⁰. Mimo spadkowej tendencji w kraju, udział mieszkańców województwa pomorskiego w spektaklach teatralnych i wydarzeniach muzycznych stale rośnie, utrzymując się powyżej średniej dla Polski. Sytuacja ta, mierzona liczbą widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 ludności, daje regionowi 2. miejsce w kraju.

W ostatnich latach znacznej poprawie uległa sytuacja zaniedbanej od dziesięcioleci bazy materialnej instytucji kultury. Powstały m.in. Centrum Muzyczno-Kongresowe na Ołowiance w Gdańsku, nowa siedziba Teatru Kameralnego i Państwowa Galeria Sztuki w Sopocie, Centrum św. Jana w Gdańsku. Duży nacisk kładzie się na przystosowanie instytucji kultury dla potrzeb osób niepełnosprawnych, a także dla lepszej komunikacji z odbiorcą, choćby poprzez wykorzystanie nowych technologii.

W zakresie organizacji międzynarodowych wydarzeń kulturalnych (np. koncerty) wykorzystywany jest okazjonalnie (choć w wciąż w niewystarczającym stopniu) potencjał obiektów Ergo Areny, PGE Areny, Opery Leśnej w Sopocie czy Hali Widowiskowo-Sportowej w Gdyni.

⁸ Takie wyniki przyniosły przeprowadzone w 2011r., pierwsze w Polsce badania społeczne na temat świadomości i postaw wobec konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego.

⁹ Źródło: Główny Urząd Statystyczny Działalność instytucji kultury w Polsce w 2011 roku, str. 2.

¹⁰ Dane za: wskaźniki z Banku Danych Lokalnych GUS, opracowane przez Narodowe Centrum Kultury, *Obserwatorium Żywej Kultury*, <http://obserwatoriumkultury.nck.pl/sub,pl,obserwatorium-zywej-kultury.html>.

Dostęp do instytucji kultury jest zróżnicowany, co jest powiązane ze stopniem rozwoju gospodarczego oraz stopniem koncentracji ludności.

W małych miejscowościach i na terenach wiejskich podstawowe znaczenie dla możliwości korzystania z publicznej oferty kulturalnej mają domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice i biblioteki.

Wnioski z analizy sytuacji w obszarze tematycznym objętym RPS

Walory naturalne, kulturalne i dziedzictwa kulturowego

Województwo pomorskie należy do najbardziej zróżnicowanych przyrodniczo i krajobrazowo regionów Polski. Nadmorskie położenie o różnym charakterze brzegu, od klifowego do wydmowego, urozmaicona rzeźba terenu pochodzenia polodowcowego i duże różnice wysokości (najwyższe wzniesienie – Wieżyca 329 m n.p.m.), to cechy charakterystyczne. We wschodniej części województwa występują wyjątkowe przyrodniczo i kulturowo obszary depresyjne delty Wisły (tereny Żuław Wiślanych). Województwo charakteryzuje się jedną z najwyższych w kraju lesistością (lasy stanowią ok. 37,2% ogólnej powierzchni regionu). Blisko 1/3 powierzchni województwa (z wyłączeniem obszarów NATURA 2000) stanowią obszary chronionego krajobrazu.

1. Na bogactwo różnorodności dziedzictwa kulturowego województwa pomorskiego składają się obszary i obiekty zabytkowe objęte wszystkimi formami ochrony prawnej. Najbardziej prestiżową – wpisem na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO objęto zamek krzyżacki w Malborku (wśród 13 miejsc w kraju). Za pomniki historii Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej uznał zespół zabytkowy „Gdańsk – miasto w zasięgu obwarowań XVII w.”, „Malbork – zespół zamku krzyżackiego” oraz miejsce pamięci „Gdańsk – Pole Bitwy na Westerplatte” (3 z 48 miejsc w kraju). Te rozpoznawalne w skali światowej obszary kryją w sobie potencjał turystyczny, nadal nie w pełni wykorzystany (wyjątkową ofertę stanowiąc będą budowane w Gdańsku: Muzeum II Wojny Światowej czy Teatr Szekspirowski). W skali kraju wyróżniają się między innymi: zespół fortyfikacji Gdańska z Twierdzą Wisłoujście, Bazylika Mariacka, Ratusz Głównego Miasta, Dwór Artusa, Muzeum Narodowe z *Sądem Ostatecznym* Hansa Memlinga, sieć zamków krzyżackich, pocysterskie zespoły katedralne w Oliwie i Pelplinie, zabudowania byłego hitlerowskiego obozu zagłady KL Stutthof w Sztutowie, Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku z kolekcją obrazów Witkacego.

Dziedzictwo archeologiczne o znaczeniu europejskim reprezentuje wiele obiektów i stanowisk. Mimo to, archeoturystyka jest wciąż w niedostateczny sposób wykorzystana choć i w tej dziedzinie jest coraz więcej do zaoferowania.

2. Bursztyn jest jednym z najbardziej znanych wyróżników regionu. Bogata historia wydobycia i przetwórstwa ściśle powiązana jest z dziedzictwem kulturowym ukazującym jego rolę jako motoru rozwoju rzemiosła i szlaków handlowych prowadzących do pomorskiego. Jego właściwości zdobnicze, czy lecznicze (litoterapia, kosmetyka) są coraz częściej wykorzystywane. Brakuje natomiast zintegrowanych działań promujących funkcjonujące, pojedyncze inicjatywy tzw. Szlaku Bursztynowego (Muzeum Bursztynu, Międzynarodowy Bałtycki Park Kulturowy

„Faktoria” w Pruszczu Gdańskim). Niewystarczająca jest identyfikacja z dziedzictwem bursztynowym w kształtowaniu atrakcyjnej przestrzeni (poza m.in. stadionem PGE Arena i autostradą Amber One).

3. Dziedzictwo historii najnowszej, to zwłaszcza zainicjowane przez „Solidarność” w Gdańsku przemiany polityczne, które otworzyły nową drogę do realizacji idei demokracji, wolności i samorządności, jako trwałych wartości społeczeństwa obywatelskiego. Świadectwem dziedzictwa Solidarności są m.in. miejsca związane z masakrą robotników w Gdyni w 1970 r., Plac Solidarności z Pomnikiem Poległych Stoczniowców w Gdańsku, brama Nr 2 i budynek administracyjny z Salą BHP. Wyjątkowe znaczenie ma wpis dwóch tablic z 21 postulatami strajkujących robotników w sierpniu 1980 r. na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – Pamięć Świata¹¹. W celu upowszechniania dziedzictwa i idei Solidarności powołano do życia Europejskie Centrum Solidarności. Szereg inicjatyw podejmowanych przez tę instytucję wraz z możliwościami jakie będzie dawała realizowana obecnie nowoczesna siedziba mają szansę stać się unikatowym na skalę Europy produktem turystycznym.

4. Charakterystyczne dla nadmorskiego krajobrazu są latarnie morskie, tworzące ponadregionalny, unikatowy w skali kraju szlak turystyczny. Na terenie województwa znajduje się 10 latarni morskich, z czego 8 udostępnionych jest do zwiedzania. Atutem szlaku jest lokalizacja większości z nich w miejscach masowo odwiedzanych przez turystów, szczególnie w sezonie letnim, w pobliżu kurortów nadmorskich, a także ich autentyczność i unikatowość. Bariery dostępności jest zarządzanie nimi przez urzędy morskie, a także brak spójnej promocji szlaku.

5. Osobliwością regionu jest zespół kilkudziesięciu zabytkowych obiektów hydrotechnicznych, które tworzą Szlak Zabytków Hydrotechniki (elektrownie wodne, śluzy, zapory, młyny, mosty zwodzone, kanały), zbudowane w XIX-XX w. Oparty na tej bazie produkt turystyczny łączy różne formy turystyki: aktywną (piesza, rowerowa, kajakowa) oraz kulturową. Szerokie możliwości budowania oferty daje ich atrakcyjne położenie nad wodą oraz na terenach objętych ochroną (parki krajobrazowe). Bariery dla rozwoju produktu są ograniczenia czasowe w otwarciu elektrowni (które wciąż są eksploatowane, wytwarzając energię) dla zwiedzających oraz brak dogodnego dojazdu do niektórych z nich.

6. Ważną kategorią w zasobie dziedzictwa kulturowego regionu są zabytkowe zespoły zieleni, które w większości stanowią część zespołów rezydencjonalnych oraz miejskich (m.in. Park Oliwski i Park Oruński w Gdańsku, Park Majkowskiego w Wejherowie, Lasek Luizy w Człuchowie). Wykorzystanie ich mogłoby stworzyć jeszcze niedocenianą, acz kompleksową i atrakcyjną ofertę turystyczną. Niestety, poza jednym wyjątkiem – Parku Oliwskiego – bezcenne zespoły parkowe m.in. na Powiślu czy w subregionie słupskim pozostają zaniedbane.

7. Środowisko naturalne tworzy doskonałą przestrzeń dla turystyki aktywnej, krajoznawczej, wodnej, wypoczynkowej i uzdrowiskowej, agroturystyki i ekoturystyki. Na terenie województwa znajdują się obszary cenne przyrodniczo i postrzegane jako produkty turystyczne. To przede wszystkim całe wybrzeże Bałtyku, a także 2 parki narodowe: Słowiński i Borów Tucholskich (również jako Rezerwaty Biosfery MAB - Man and the Biosphere), 7 parków krajobrazowych,

¹¹ Wpisu dokonano w 2002 r. Lista Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO „Pamięć Świata” (istniejąca od 1997 r.) obejmuje najcenniejsze dla rozwoju świata dokumenty i wydawnictwa.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 – obszary specjalnej ochrony oraz specjalne obszary ochrony siedlisk. Marka Światowych Rezerwatów Biosfery (MAB) jest rozpoznawalna na całym świecie. Brakuje jednak nowoczesnych centrów edukacyjno-muzealnych, które wzmocniłyby jakość usług turystycznych. Dobrze zachowane walory przyrodnicze, również poza obszarami chronionymi, pozwalają na rozwój turystyki przyrodniczej.

8. Wyróżniającym elementem regionu jest dziedzictwo morskie i rzeczne wynikające z położenia nadmorskiego i u ujścia Wisły. Dziedzictwo morskie tworzą przede wszystkim historyczne, małe porty morskie z towarzyszącą zabudową i architekturą rybacką, kurortową, zabudowa dużych portów morskich Gdańska i Gdyni, zabytkowe jednostki pływające („Soldek”, „Dar Pomorza”, „Błyskawica” „Dar Młodzieży”, „General Zaruski”), stanowiska archeologiczne zlokalizowane pod powierzchnią wód Bałtyku, zabytki etnograficzne (łodzie rybackie), wsie rybackie. Dziedzictwo rzeczne z niepowtarzalnym żuławskim krajobrazem kulturowym, z zachowanym unikatowym w skali kraju systemem odwodnieniowym (elementy doliny Delt Wisły – system polderów, rowów melioracyjnych, kanałów z przepustami, śluzami, mostami, strażnice wałowe, wsie żuławskie, elementy dziedzictwa olęderskiego i menonickiego, zabytkowe młyny i elektrownie wodne, zabytkowe łodzie i statki rzeczne). Niestety jego potencjał jako produktu turystycznego na skalę krajową jest niedostatecznie wykorzystany.

Poza unikatowym środowiskiem pomorskie wyróżnia się ciekawą ofertą kulturalną i etnograficzną, opartą na tożsamości regionalnej i lokalnej, czerpiącą z dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław, Ziemi Słowińskiej i innych części regionu. Funkcjonujące szlaki kulturowe tworzą podstawy do budowy produktów turystycznych. Świadectwem bogatej historii są pozostałości dawnych kultur (wielbarska, obróbki bursztynu) oraz wspólne dziedzictwo Morza Bałtyckiego, Europy północnej i środkowo – wschodniej (kultura rzucewska, Wikingów, dziedzictwo Gotlandii oraz Hanzy), a także wspólne dziedzictwo europejskie i solidarnościowe.

Najbardziej charakterystycznym elementem tradycji kulturowej Pomorza była obróbka bursztynu, która do dnia dzisiejszego stanowi ważną i cenną gałąź regionalnego przemysłu. Spośród wciąż uprawianych i kultywowanych rzemiosł warto wymienić tradycyjne rybołówstwo. Mimo stopniowego odwrotu od tego zajęcia wciąż na plażach można spotkać łodzie rybackie, charakterystyczny element krajobrazu kulturowego regionu. Ponadto kontynuowana jest tradycja produkcji stylizowanych mebli wzorowanych na charakterystycznych meblach gdańskich. Warto też wskazać na kultywowanie we wspólnotach lokalnych tradycyjnych zajęć i wzornictwa ludowego, jak np. hafciarstwa, czy garncarstwa. Najważniejszymi ośrodkami hafciarstwa kaszubskiego są: Wdzydze, Kartuzy, Żukowo, Sierakowice, Wejherowo, Puck, Gdańsk, Człuchów, Chojnice. Ponadto w Chmielnie istnieje ośrodek garncarstwa. Charakterystycznymi elementami dziedzictwa kulturowego są nazwy geograficzne i historyczne (Kaszuby, Kociewie, Powiśle, Gochy, Zabory). Niejednokrotnie są one nośnikami tradycji, świadectwem minionych pokoleń oraz historii i wielokulturowości regionu. Innymi nośnikami niematerialnych wartości kultury jest kultywowana w społecznościach lokalnych obyczajowość, dziedzictwo językowe i kulinarne.

Pomorskie, dzięki silnie rozwiniętej sieci hydrograficznej i walorom przyrodniczo-krajobrazowym, ma znaczący potencjał do uprawiania i rozwoju każdej dziedziny turystyki

wodnej, uznawanej za jedną z najatrakcyjniejszych form turystyki aktywnej. Potencjał wodny województwa pomorskiego stanowi: 60% linii brzegu morskiego kraju (316 km łącznie z Zatoką Gdańską), 10 dużych jezior o pow. ponad 500 ha, 450 jezior o powierzchni pow. 1 ha, 6 224,8 km cieków wodnych, 2 200 km szlaków wodnych przydatnych do kajakarstwa, 240 km dróg wodnych przydatnych dla hauseboatingu i turystyki motorowodnej, Zalew Wiślany o powierzchni 328 km² (niemal 3-krotnie większy od największego polskiego jez. Śniardwy).

Problemem jest słaba infrastruktura lądowa (poza dużymi ośrodkami miejskimi), bariery prawne oraz nieuregulowane stosunki wodne, a także brak koordynacji na poziomie regionalnym w zakresie zagospodarowania szlaków wodnych dla turystyki kajakowej i żeglarskiej oraz ich promocji.

- A. Żeglarstwo morskie w województwie pomorskim skupia się głównie na obszarze Zatoki Gdańskiej. Od strony otwartego morza znajdują się 3 porty Ustka, Łeba i Władysławowo, które mogą przyjmować jachty morskie, ale tylko Łeba i Władysławowo posiadają w pełni wyposażone mariny. Na rozwój żeglarstwa, postrzeganego jako kluczowy element oferty turystycznej wpływ ma przede wszystkim infrastruktura (mariny, przystanie, zaplecze portowe), ale także szeroko pojęta promocja i oferta pasa nadmorskiego. Brak wspólnej propozycji dla całego polskiego wybrzeża jest jedną z barier dla rozwoju turystyki żeglarskiej. Rozwój hamują także problemy administracyjne, wynikające ze współpracy z Obwodem Kaliningradzkim.
- B. Kitesurfing i windsurfing uprawiane są głównie w Zatoce Puckiej i na Półwyspie Helskim. Mierzeja Helska wraz z wodami Zatoki Puckiej jest jednym z najlepszych miejsc do uprawiania tych dyscyplin w Europie. Silne strony stanowią uwarunkowania geograficzne i świetne warunki meteorologiczne (ok. 6 miesięcy wietrznych dni), dostęp do wykwalifikowanej kadry szkolącej (kluby zrzeszone w International Kiteboarding Organisation) oraz bezpieczny akwen (idealne warunki do nauki). Kite i windsurfing uprawiane są również na Kaszubach, na niektórych jeziorach rynnowych.
- C. Województwo pomorskie to również sieć akwenów śródlądowych i szlaków wodnych, doskonale nadających się do rozwoju turystyki wodnej i aktywnej. Szczególnie atrakcyjne dla uprawiania żeglarstwa śródlądowego są liczne jeziora: m.in. Charzykowskie, Wdzydze, Raduńskie, Ostrzyckie, Mausz czy Gardno. Akweny posiadają infrastrukturę żeglarską, jednak jest ona wciąż niewystarczająca. Niewykorzystane są również walory jeziora Żarnowieckiego, będącego jednym z największych jezior w regionie, a także innych akwenów z obszaru Kaszub i Kociewia.
- D. Region posiada kilkanaście atrakcyjnych szlaków wodnych o walorach pozwalających na rozwój oferty spływów kajakowych (poczynając od Wisły poprzez system rzeczny Żuław Wiślanych – tworzący produkt turystyczny „Pętla Żuławska” oraz popularne, spływne rzeki o różnym stopniu trudności). Silnie rozwija się turystyka na rzekach Borów Tucholskich: Brdzie (szacunki: 120-150 tys. kajakarzy rocznie), Wdzie (szacunki: 60–80 tys. kajakarzy rocznie) i ich dopływach. Stosunkowo dobrze jest też zagospodarowany szlak kajakowy Słupi (szacunki: 15–20 tys. kajakarzy rocznie), dolny odcinek Raduni (szacunki: 4-5 tys. kajakarzy rocznie) i

inne. Dotkliwym problemem jest brak odpowiedniego zagospodarowania szlaków i infrastruktury.

- E. Przykładem drogi transportowej i jednocześnie motorem rozwoju gospodarki turystycznej jest Międzynarodowa Droga Wodna E70 (MDW E70). Obecnie polski odcinek MDW E70 charakteryzuje zły stan techniczny, szczególnym ograniczeniem są głębokości tranzytowe, zwłaszcza w okresie letnim. Droga E70 prowadzi do wód Zalewu Wiślanego, który staje się nowym obszarem dogodnym do uprawiania żeglarstwa czy jachtingu motorowodnego, również dzięki nowopowstałej infrastrukturze w ramach realizacji projektu „Pętla Żuławska – rozwój turystyki wodnej”.
- F. Nurkowanie morskie w województwie pomorskim przede wszystkim skupia się na tzw. nurkowaniu wrakowym. Specyficzne warunki naturalne panujące w Morzu Bałtyckim, powodują, że wraki (40 sztuk – w tym słynny ORP Wicher w okolicach Helu) leżące na jego dnie w większości zachowane są w bardzo dobrym stanie. Nurkowanie w wodach Bałtyku daje wyjątkową możliwość obcowania z podwodnym dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym, jest szansą na wykreowanie zupełnie nowego produktu turystycznego.

Całoroczna oferta turystyczna i kulturalna regionu

Różnorodność kulturowa regionu stwarza szansę kreowania wizerunku województwa w oparciu o historię i lokalną tożsamość, co – przy jednoczesnym uwzględnieniu światowych trendów i standardów – będzie istotnym czynnikiem rozwoju gospodarczego regionu.

- A. Kaszuby to subregion posiadający wyróżniki kulturowe w postaci kultywowanych zwyczajów i obrzędów, języka, rękodzieła, ubioru, architektury, sztuki ludowej oraz folkloru, które są znane w skali kraju i Europy:
 - Kaszuby Południowe (m.in. Bory Tucholskie jako obszar ukazujący bogate walory przyrodnicze regionu – Park Narodowy Bory Tucholskie),
 - Kaszuby Północne (m.in. pas nadmorski jako obszar wyróżniający się w kraju, szczególną aktywnością sezonową, budujący ofertę turystyczną Pomorskiego).
- B. Żuławy – położone w unikatowym polderowym krajobrazie rozległej delty rzecznej Wisły posiadają szereg cech wyróżniających je na tle kraju: budownictwo regionalne (domy podcieniowe, zagrody holenderskie, wiatraki, kościoły i ruiny gotyckie), urządzenia i budowle hydrotechniczne (obwałowania Wisły, śluzy, kanały, mosty zwodzone), dziedzictwo i kultura mennonicka (cmentarze).
- C. Kociewie – piękny krajobrazowo subregion budujący swoją tożsamość w oparciu o odrębność kulturową (dialekt, obrzędy, sztuka ludowa, kuchnia, architektura).
- D. Powiśle – subregion budujący swoją tożsamość kulturową, opartą na bogatej historii reprezentowanej przez cenne zabytki (gotyckie kościoły, zamki krzyżackie i ich ruiny, dwory i pałace).
- E. Ziemia Słupska – subregion budujący wizerunek w oparciu o wyróżniki jakimi są tzw. Kraina w Kratę (tradycyjne budownictwo szachulcowe), nadmorski charakter, bogata historia

Słupska z jego środowiskiem twórczym i naukowym oraz walory przyrodnicze Słowińskiego Parku Narodowego.

- F. Trójmiasto z podziałem na posiadające swój unikatowy mikroklimat: Gdańsk, Gdynię i Sopot. Każde z miast tworzy osobną strategię rozwoju i promocji produktu terytorialnego, jednakże w pewnych obszarach działania są tożsame z kreowaniem wspólnej marki metropolitalnej.

W regionie pomorskim zidentyfikowano wiele cennych obiektów i inicjatyw, które można wykorzystać w trakcie budowy kompleksowej oferty turystycznej i kulturowej (wiele obiektów kulturowych wymaga szybkiej interwencji).

1. Cennym świadectwem tożsamości kulturowej regionu jest dziedzictwo budownictwa drewnianego Kaszub, Kociewia i Żuław oraz charakterystyczne budownictwo szachulcowe w szczególności na terenie Ziemi Słupskiej.

2. W regionie wyjątkowymi budowlami sakralnymi są: zespoły klasztorne, kalwarie oraz miejskie i wiejskie kościoły gotyckie oraz kalwarie. W pomorskich obiektach sakralnych zgromadzony jest bogaty zasób ruchomych dzieł sztuki, będący świadectwem dawnej i obecnej wielokulturowości regionu oraz wielowyznaniowych tradycji jego mieszkańców. Wśród bogactwa zasobu wyróżniającym się jest dziedzictwo cysterskie – 40 obiektów o charakterze sakralnym i gospodarczym, które stanowią również wartość europejskiego dziedzictwa kulturowego. Zasób ten składa się na Pomorski Szlak Cysterski, łączący się w wielu punktach z innymi szlakami kulturowymi (np. z Drogami św. Jakuba). Turystyka religijna (wraz z pielgrzymowaniem) to jedna z najszybciej rozwijających się form turystyki. Problemem jest nienależyty stan zabezpieczenia obiektów przed kradzieżą i pożarem oraz brak funkcjonującego systemu (modelu) zarządzania szlakami kulturowymi.

3. Na terenie województwa (w szczególności powiaty słupski, lęborski, wejherowski i pucki) zachowały się liczne założenia pałacowo- i dworsko-parkowe będące pozostałością po zakładanych tam wielkich majątkach ziemskich (około 230 pałaców i dworów wpisanych do rejestru zabytków, najwięcej w gminie Choczewo, gdzie na 22 istniejące zespoły do rejestru wpisano 10 najciekawszych). Po 1945 r. reprezentowana przez nie wartość została zdegradowana przede wszystkim w wyniku prowadzenia innej działalności (np. PGR). W najlepszej kondycji przetrwały zabytki, które w okresie powojennym zostały zaadaptowane na nowe funkcje np. użyteczności publicznej, biurowej lub turystycznej (powiaty pucki i wejherowski - Szlak dworów i pałaców Północnych Kaszub). Problemem jest rozdrobniona własność prowadząca do utraty integralności przestrzenno-funkcjonalnej całych zespołów oraz brak spójnej oferty.

4. Budownictwo przemysłowe to potencjał turystyczny i kulturowy regionu pomorskiego, którego oferta poprzez rewaloryzację tych obiektów, ma szansę uatrakcyjnić województwo. W większości są to XIX- i XX-wieczne obiekty przemysłowe i zabytki techniki (m.in. Stocznia Gdańska w Gdańsku). Najbardziej okazałymi budowlami są miejskie zespoły produkcyjne (w tym browary, cukrownie). Do grupy tej zaliczyć można również mosty (m.in. w Tczewie), urządzenia wodne (m.in. śluzy, pochylnie) oraz zabytki dziedzictwa kolejowego. Cennymi obiektami są również najstarsze, niekiedy niewielkie średniowieczne oraz nowożytny młyny i kuźnie.

Atrakcyjne lokalizacje tych obiektów, stanowią dobrą przestrzeń dla funkcji centrotwórczych oraz turystycznych.

5. Województwo pomorskie posiada wiele bardzo wartościowych zabytków o charakterze obronnym, mogących pełnić funkcje turystyczne i kulturalne. Charakterystyczną dla regionu grupę budowli obronnych stanowią zamki: krzyżackie, kapitulne, książęce. Drugą grupą są zespoły fortyfikacji pochodzące ze średniowiecza i nowożytności. Do najcenniejszych należą: zespoły średniowiecznych murów miejskich, baszty i bramy miejskie, a także fragmenty nowożytnych fortyfikacji bastionowych i nadmorska twierdza - Wisłoujście. Ważną grupę stanowią umocnienia nadbrzeżne. Zabytki militarne w powiecie puckim to jedyne w Polsce obiekty, które zostały zbudowane w okresie II Rzeczypospolitej.

Zespoły średniowiecznych fortyfikacji z wyjątkowymi w skali Europy zamkami krzyżackimi i zespołami obronnymi (Malbork, Bytów, Gniew, Sztum, Kwidzyn, nadmorska Twierdza Wisłoujście), to propozycja wyróżniająca region. Na terenie województwa pomorskiego znajduje się 10 obiektów tworzących „Szlak Zamków Gotyckich”. Potencjał tych unikatowych zabytków tkwi włączeniu oferty turystycznej i kulturalnej oraz konferencyjnej i edukacyjnej, niestety nie jest on w pełni wykorzystany ze względu na brak współpracy pomiędzy obiektami.

XX-wieczne obiekty militarne (baterie artylerii, schrony, działobitnie, wieże kierowania ogniem, magazyny amunicji, itp.), zlokalizowane są w większości w północnej części województwa. Udostępnienie dawnych terenów wojskowych staje się coraz bardziej popularną formą zwiedzania. Zagrożeniem dla tych atrakcyjnych turystycznie obiektów jest nieuregulowana sprawa własnościowa terenów (brak instytucji zarządzającej) oraz postępująca dewastacja.

6. Województwo zapewniając szerokie możliwości uczestnictwa w kulturze, umożliwia budowę kompleksowej oferty turystycznej i kulturowej. Na obszarze największych miast znajdują się instytucje kultury (opery, filharmonie, teatry, muzea o zasięgu ponadregionalnym), które oferują program o wysokim poziomie artystycznym, stanowiący zarazem atrakcję turystyczną. Liczne inwestycje w obiektach kultury oraz coraz ambitniejsze wydarzenia kulturalne (wystawy, spektakle i festiwale) pozwoliły na stworzenie nowej jakościowo oferty kulturalno-turystycznej rozpoznawalnej w skali krajowej i międzynarodowej. Spośród kilkudziesięciu cyklicznych festiwali, przeglądów i konkursów, odbywających się na Pomorzu, szczególnym uznaniem i zainteresowaniem cieszą się: Festiwal Solidarity of Arts w Gdańsku, Festiwal Szekspirowski w Gdańsku, Gdański Festiwal Muzyczny, Actus Humanus w Gdańsku, Festiwal Gospel (od 2012 roku na zamku w Gniewie), Międzynarodowy Festiwal Form Multimedialnych Transwizualia w Gdyni, Festiwal Pianistyki Polskiej w Słupsku, Gdynia Film Festival, Festiwal Teatru Polskiego Radia i Teatru Telewizji Polskiej „Dwa Teatry” w Sopocie, Festiwal Wybrzeże Sztuki w Gdańsku, Festiwal Kultur Świata „Okno na świat” w Gdańsku, Siesta Festiwal w Gdańsku, Festiwal Goldbergowski w Gdańsku, Festiwal „Metropolia jest Okey”. Osobną pozycję stanowi tu sopocka Opera Leśna, ze swoim letnim repertuarem.

Ofertę kulturalną regionu w dużej mierze tworzą imprezy muzyczne, prezentujące zarówno muzykę popularną i poważną, jak również wydarzenia adresowane do widzów teatralnych, filmowych czy przedsięwzięcia multidyscyplinarne. Dużą popularnością cieszą się również Batalia Napoleńska w Będominie i inne rekonstrukcje historyczne (Malbork, Gniew, Krojanty,

Świecino), Czarne Wesele w Klukach, Jarmark Wdzydzki, Jarmark Gryfitów w Słupsku, Bytowska Watra w Udorpiu pod Bytowem. Większość z wyżej wymienionych imprez organizowana jest na świeżym powietrzu, w sezonie letnim, co ma na celu pozyskanie publiczności także spośród turystów. Rozpoznawalne wydarzenia kulturalne przyczyniają się do rozwoju różnorodnej oferty turystycznej, jednakże brakuje oferty na czas zimowy czy wiosenny.

7. Istotnym elementem oferty turystycznej jest wykorzystanie dziedzictwa kulinarnego regionu, które jest zróżnicowane terytorialnie (kuchnia kaszubska, kociewska, borowiacka i gdańska). Oryginalną, ale wymagającą odtworzenia, jest kuchnia żuławska. Dziedzictwo kulinarne utożsamiane jest z turystyką wiejską – agroturystyką. Przykładem jego wykorzystania w turystyce miejskiej jest Szlak Kulinaryny Centrum Gdyni – pierwszy tego typu szlak w kraju. Na liście produktów tradycyjnych znajdują się 135 lokalne specjały województwa pomorskiego, co stanowi 13,27% wszystkich produktów na liście (stan na 11 stycznia 2013 r. - największy wynik w skali kraju). Jednym z 27 polskich produktów regionalnych wpisanych przez Komisję Europejską do rejestru Chronionych Nazw Pochodzenia i Chronionych Oznaczeń Geograficznych, jest pomorski produkt regionalny „truskawka kaszubska/kaszëbskô malëna”. Województwo pomorskie w 2008 r. przystąpiło do Europejskiej Sieci Regionalnego Dziedzictwa Kulinarne.

8. W województwie pomorskim funkcjonuje ponad 3 tys. km oznakowanych szlaków rowerowych, a ponad 1,3 tys. km kolejnych będzie oznakowanych w najbliższym czasie. Rower stał się modnym środkiem transportu, a także inspiracją dla rozwoju turystyki aktywnej. Podstawą rozwoju sieci szlaków rowerowych w województwie są trasy międzyregionalne i międzynarodowe. Przez region przebiegają trzy projektowane międzynarodowe trasy rowerowe sieci Euro-Velo (9,10,13) wyznaczone przez Europejską Federację Cyklistów oraz dwa inne międzynarodowe szlaki R1 i R10 (potencjalna EV10).

Obecnie żadna trasa sieci Euro-Velo nie jest oznakowana i zbudowana zgodnie z międzynarodowymi standardami. Ze względu na potencjał turystyczny, kulturowy i transportowy tras w skali Europy niezbędne są inwestycje w celu ich uruchomienia. Przez Pomorskie przebiega również kilka szlaków międzyregionalnych, które są oznakowane i bardzo popularne wśród turystów rowerowych (np. Greenway – Naszyjnik Północy, Szlak Nadwiślański Doliny Dolnej Wisły, Szlak Mennonitów).

9. Ukształtowanie terenu sprzyja także uprawianiu innych form turystyki aktywnej np. turystyka konna, nordic walking, narciarstwo zjazdowe i biegowe, golf. Doskonałymi obszarami do ich rozwoju – dysponują subregiony: kaszubski, kociewski i pas nadmorski, pozostałe posiadają dobre miejscowe i strefowe warunki. Problemem w rozwoju tych obszarów tematycznych jest słabo rozwinięty system komunikacji i dystrybucji ofert w regionie, niewystarczający poziom zagospodarowania turystycznego i współpracy pomiędzy istniejącymi ośrodkami. Dalszy rozwój turystyki konnej powinien mieć silne wsparcie w agroturystyce, a nordic walking, narciarstwo i golf w oparciu o tworzenie sieciowych produktów turystycznych.

10. Turystyka wypoczynkowa:

a) Jedną z wiodących form turystyki w województwie pomorskim jest turystyka typu 3S (sun, sea, sand - czyli słońce, morze, plaża). „Tradycyjne” produkty turystyczne opierały się do niedawna na tej zasadzie. Turysta preferujący taki model wypoczynku nie wyróżniał się wśród innych turystów,

korzystał z zalet turystyki masowej, która oferowała wszystkim ujednolicony produkt. Turyści stają się coraz bardziej świadomi, pragną poznawać, dociekać, odkrywać, wybierają aktywny wypoczynek, a także szukają kontaktu z ludnością miejscową. Pasjonują się kulturą i sztuką odwiedzanych obszarów. 3S to komercjalizacja otoczenia (plastikowe stragany, brak zagospodarowania plaż, rozdeptywanie wydm, postępująca antropopresja terenów turystycznych), która powoli zamienia się w 3E (entertainment, emotion, education - czyli rozrywka ekscytacja edukacja) dla turysty bardziej świadomego.

b) Pomorskie posiada doskonale warunki do rozwoju turystyki uzdrowiskowej, sanatoryjnej i rehabilitacyjnej oraz typu spa&wellness, dzięki bogatym pokładom wód mineralnych, korzystnemu nadmorskiemu bioklimatowi oraz dużemu stężeniu olejków eterycznych. Ośrodki turystyki zdrowotnej oraz spa&wellness zlokalizowane są głównie w pasie nadmorskim i ich oferta obejmuje m.in. fizykoterapię, światłolecznictwo, hydroterapię, masaże. Mieszkańcy regionu są też relatywnie młodszy niż średnio w kraju¹², co ma duże znaczenie dla rynku pracy. Należy oczekiwać, że zmiany struktury wiekowej ludności przyczynią się m.in. do wzrostu popytu na usługi zdrowotne i opiekuńcze. Z uwagi na ponadprzeciętną atrakcyjność i rozwiniętą infrastrukturę turystyczną regionu, można się spodziewać, że usługi dla osób starszych (element tzw. srebrnej gospodarki), ale także związane ze spędzaniem czasu wolnego będą stanowić coraz istotniejszy segment działalności gospodarczej, wzmacniający głównie lokalną przedsiębiorczość.

Współpraca między podmiotami branży turystycznej i kulturalnej

W kontekście dynamicznie rozwijającej się oferty kulturalnej i jednocześnie coraz lepszej rozpoznawalności regionu pomorskiego jako destynacji turystycznej, należy zdefiniować wzajemny wpływ obu dziedzin na siebie oraz na rozwój społeczny i gospodarczy regionu. Oferta kulturalna stanowi swego rodzaju magnes turystyczny, bezpośrednio wpływający na zainteresowanie odwiedzających.

1. Szczególną szansą podniesienia potencjału turystycznego regionu są inwestycje w obszarze kultury np. włączenie w obieg gospodarczy obiektów zabytkowych poprzez znalezienie dla nich nowych funkcji, przy zachowaniu ich zabytkowego charakteru. Ratowanie unikatowych obiektów historycznych w regionie np. domów podcieniowych, czy siedlisk poprzez tworzenie parków kulturowych, uzupełnienie lub zastępowanie funkcji sakralnej, tam gdzie nie jest ona kontynuowana kulturalną, stanowi realną możliwość przywrócenia świetności zabytków (np. rewaloryzacja kościoła - Centrum św. Jana w Gdańsku, czy też Brama Wyżynna, w której obecnie ma siedzibę Pomorskie Centrum Informacji Turystycznej).

2. Poza instytucjami kultury i podmiotami komercyjnymi, duży wpływ na kształt oferty kulturalnej i turystycznej województwa mają również organizacje pozarządowe działające w sektorze kultury i turystyki. W województwie pomorskim zarejestrowanych jest 7781 organizacji pozarządowych, co sytuuje Pomorskie na 6. miejscu w skali kraju. Wśród ogólnej liczby organizacji pozarządowych w regionie - 973 (12,5%; 6. miejsce w skali kraju) zajmuje się kulturą, sztuką oraz ochroną dóbr kultury i dziedzictwa narodowego. Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna skupia 21 lokalnych organizacji turystycznych i 31 fundacji i stowarzyszeń

¹² Dane z GUS za rok 2011.

turystycznych. Wiele ważnych dla pomorskiego wydarzeń organizowanych przez te podmioty otrzymuje dofinansowanie z budżetu samorządów. W każdym kolejnym roku zaznacza się dysproporcja między niewystarczającym budżetem a wielkością potrzeb finansowych zgłaszanych przez organizacje. Ciągłe również widać słabość instytucjonalną tych podmiotów, które w większości nie dysponują odpowiednim własnym zapleczem. Niezbędne wydają się tu zmiany na poziomie krajowym, by pomóc w wykorzystaniu aktywności społecznej. Jednakże szansą będzie pogłębianie współpracy między samorządami i instytucjami kultury a sektorem pozarządowym, wspieranie inicjatyw lokalnych na rzecz przedsięwzięć kulturalnych, edukacyjnych, bądź służących ochronie zabytków i historycznej przestrzeni kulturowej, powierzanie zadań w tym zakresie (np.: Żuławski Park Kulturowy, powstanie Muzeum Żuławskiego, działania Klubu Nowodworskiego). Lokalnym organizacjom turystycznym przypisano zadania prowadzenia lokalnych punktów informacji turystycznej oraz kreowania lokalnych produktów turystycznych. Prawidłowa realizacja powierzonych zadań jest zależna od zakresu współpracy z lokalnymi samorządami. Nowoczesną formą współpracy są klastry, których formuła pozwala na swobodną współpracę z jednoczesną wymianę doświadczeń. Branża turystyczna na Pomorzu to w większości mikroprzedsiębiorstwa, które ze względu na brak potencjału inwestycyjnego nie tworzą innowacyjnych usług. Dla stymulowania rozwoju innowacyjnych i całorocznych ofert konieczne jest wyodrębnienie wsparcia mikroprzedsiębiorców branży turystycznej.

Wizerunek regionu

Dziedzictwo poprzednich pokoleń decyduje o tożsamości regionu i dzięki swoim walorom artystycznym, historycznym i sentymentalnym stanowi wartość szczególną i prestiżową.

1. Dziedzictwo kulturowe to istotny czynnik rozwoju lokalnego (sposób na aktywizację gospodarczą, tworzenie nowych miejsc pracy oraz kreowanie pozytywnego wizerunku danego obszaru). Znaczenia nabierają produkty regionalne, które mogą inspirować do rozwoju tzw. przemysłów kreatywnych, np.: „*etno-design*” (m.in.: tradycyjne hafciarstwo, koronkarstwo, garncarstwo, rybolówstwo czy produkcja mebli wzorowanych na gdańskich). Ponadto warto wskazać na kultywowanie we wspólnotach lokalnych tradycyjnego wzornictwa ludowego. Jego potencjał nie jest wykorzystany w nowoczesnym wzornictwie przemysłowym, elementach architektury i zagospodarowania przestrzeni miast, co jednoznacznie budowałoby charakterystyczny wizerunek regionu.

2. Istotna część instytucji kultury i organizacji turystycznych nie nadąża za rozwojem nowoczesnych technologii, które wyznaczają tempo przemian.

Kultura i turystyka to obszary, w których kluczową rolę odegra rozwój nowych technologii, gdyż to one umożliwią łatwiejsze dotarcie do szerszego kręgu odbiorców.

W kraju obserwuje się stały wzrost liczby osób korzystających z Internetu. Województwo pomorskie jest na trzecim miejscu (po Małopolsce i Wielkopolsce) pod względem poziomu dostępu do Internetu w gospodarstwach domowych¹³. Widoczny jest trend przemian dążących do wdrożenia innowacyjnych rozwiązań w zakresie promocji oferty turystycznej oraz najnowszych

¹³ Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków, red. J. Czapiński, T. Panek, Warszawa 2011, s. 302-303.

technik prezentacji i interpretacji np. dóbr kultury. W perspektywie najbliższych lat istotne jest wykorzystanie nowoczesnych technologii informatycznych, w zakresie kreowania i promocji oferty turystyczno-kulturalnej. Pomocny będzie istniejący Interaktywny System Informacji Turystycznej Województwa Pomorskiego, który powstał w oparciu o najnowsze technologie ICT umożliwiające uchwycenie dynamicznie zmieniających się trendów w turystyce. Inteligentne rozwiązania spójne również z koncepcją SMART CITY wpłyną na przestrzeń publiczną Pomorskiego. Inteligentna informacja dostarczana poprzez technologie interaktywne dotrze do zainteresowanego odbiorcy przebijając się przez powszechnie występującą reklamę.

3. Różnorodność i bogactwo oferty kulturalnej, podnoszą atrakcyjność turystyczną regionu i budują jego markę. Zarówno region pomorski, jak i główne ośrodki miejskie (Gdańsk, Gdynia, Sopot, Słupsk i Malbork) posiadają potencjał do tworzenia zintegrowanej, wyróżniającej się oferty turystyczno-kulturalnej. Ośrodki miejskie dają możliwość tworzenia różnorodnych ofert skierowanych do wielu grup docelowych (np. Zamek w Malborku – „Oblężenie Malborka”, Słupsk – Jarmark Gryfitów, Gdańsk – Jarmark św. Dominika, Gdańsk – Solidarity of Arts, Gdańsk – Actus Humanus). Region natomiast tworzy szereg ofert skupionych na wyróżniających się wydarzeniach i miejscach (np. „Polish Boogie Festiwal” – Człuchów, Gniew – „Vivat Vasa”).

Niezbędna jest kontynuacja działań marketingowych zapoczątkowanych Turystyczną Kampanią Promocyjną Województwa Pomorskiego – „Pomorskie dobry kurs” kreującą wizerunek województwa jako regionu atrakcyjnego turystycznie i kulturowo przez cały rok. Postrzeganie regionu jako atrakcyjnego turystycznie i kulturowo, będzie oparte na jego wyróżnikach – produktach turystycznych, dziedzictwie kulturowym, naturalnym, wiedzy i biznesie. Wykorzystanie atutów województwa zapewni budowę przewagi konkurencyjnej, uwzględniającej elementy tożsamości kulturowej regionu i nowoczesnej, regionalnej marki. Marka Pomorskie powinna kształtować świadomość społeczną wśród mieszkańców regionu społeczności lokalnej, jak również wśród turystów.

ANALIZA STRATEGICZNA SWOT/TOWS - RPS AKT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY – PROBLEMY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Bogate i różnorodne środowisko przyrodnicze i antropogeniczne 2. Duża różnorodność charakterystycznych elementów dziedzictwa kulturowego identyfikujących region na tle kraju 3. Bogactwo dziedzictwa kulinarnego w oparciu o produkty tradycyjne 4. Bogactwo dziedzictwa niematerialnego 5. Dziedzictwo marynistyczne i potencjał nadmorskiego położenia 6. Sieć szlaków i wód śródlądowych (sieć jezior i rzek, szlaki i drogi wodne, akweny) 7. Wysoka jakość oferty instytucji kultury i środowisk twórczych w regionie 8. Liczne projekty inwestycyjne w sektorze kultury, edukacji, sportu i turystyki 9. Rozpoznawalna marka regionu jako krajowej destynacji wypoczynkowej 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niewykorzystanie charakterystycznych walorów etnograficznych i przyrodniczych regionu w kreowaniu markowych produktów turystycznych i kulturowych wykorzystujących nowoczesne wzornictwo 2. Niewystarczające zagospodarowanie infrastrukturalne w obszarze turystyki i kultury, wykorzystujące wyróżniki regionu 3. Słabe udokumentowanie i wykorzystanie potencjału dziedzictwa niematerialnego 4. Brak efektywnego systemu współpracy w zakresie rozwoju turystyki i kultury – zarówno podmiotów publicznych jak i prywatnych 5. Brak spójnej koncepcji promocji i komercjalizacji ofert, dotyczących turystyki kulturowej wypoczynkowej, spa & wellness, wodnej i aktywnej 6. Brak regionalnego monitoringu i badań jakościowych w obszarze kultury i turystyki 7. Zły stan zachowania znacznej części obiektów zabytkowych spowodowany niewystarczającymi środkami finansowymi 8. Ograniczone wykorzystanie rozwiązań innowacyjnych w ofercie turystycznej i kulturalnej 9. Nierównomierna dostępność oferty kulturalnej wynikającą z poziomu urbanizacji województwa oraz zróżnicowanego popytu na ofertę kulturalną 10. Brak rozpoznawalności marki pomorskiej wśród turystów zagranicznych 11. Brak sprawnego systemu zarządzania produktami turystycznymi

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Możliwość finansowania przedsięwzięć turystycznych i kulturalnych ze środków zewnętrznych. 2. Rozwój regionalnych i ponadregionalnych połączeń transportowych. 3. Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw branży turystycznej. 4. Podniesienie jakości usług związanych z mechanizmami rynkowymi i wyższymi wymaganiami konsumentów. 5. Wzmocnienie pozycji gospodarki turystycznej w polityce władz centralnych. 6. Dobra współpraca międzynarodowa. 7. Zaangażowanie kapitału prywatnego w ochronę dziedzictwa kulturowego i rozwój oferty kulturalnej i turystycznej. 8. Rozwój postaw pro-zdrowotnych w społeczeństwie. 9. Współpraca w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej. 10. Aktywność organizacji pozarządowych. 11. Rozwój turystyki kulturowej. 12. Rozwój nowoczesnych technologii informatycznych w zakresie informacji turystycznej i kulturalnej. 13. Rozwijanie sieci współpracy organizacji kulturalnych i turystycznych na poziomie regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ograniczanie lokalnych połączeń transportowych. 2. Nieuregulowany stan własnościowy obiektów i terenów przyległych o dużym potencjale turystycznym i kulturowym. 3. Nieuregulowany status planistyczny terenów o dużym potencjale turystycznym i kulturowym. 4. Kryzys gospodarczy. 5. Bariery administracyjne utrudniające żeglugę z Obwodem Kaliningradzkim. 6. Zbyt małe nakłady na działalność kulturalną. 7. Brak polityki morskiej państwa, w tym koncepcji zagospodarowania terenów pasa nadmorskiego. 8. Postępująca antropopresja obszarów atrakcyjnych turystycznie. 9. Brak jasnych reguł podziału zadań w zakresie turystyki pomiędzy samorządami lokalnymi i LOT-ami. 10. Zanik tradycyjnych zawodów, rzemiosł i przetwórstwa. 11. Degradacja środowiska kulturowego. 12. Niskie kompetencje dotyczące współczesnych wyzwań rynku turystycznego.

W przypadku RPS AKT, analiza TOWS wykazała, że wskazana byłaby:

- **strategia konkurencyjna (mini-maxi)** – opierająca się na eliminowaniu słabych stron oraz budowaniu przewagi konkurencyjnej, dzięki wykorzystaniu istniejących szans rozwojowych

- **strategia agresywna (maxi-maxi)** – polegająca na maksymalnym wykorzystaniu efektu synergii między silnymi stronami organizacji i szansami występującymi w otoczeniu.

II. KLUCZOWE WYZWANIA WYNIKAJĄCE Z DIAGNOZY DLA RPS AKT

1. Pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego.
2. Całoroczna, kompleksowa oferta turystyczna i kulturalna.
3. Wizerunek regionu (tożsamość kulturowa i jakość usług turystycznych).

III. CEL GŁÓWNY RPS AKT

CEL GŁÓWNY UNIKATOWA OFERTA TURYSTYCZNA I KULTURALNA		
CEL SZCZEGÓŁOWY 1	CEL SZCZEGÓŁOWY 2	CEL SZCZEGÓŁOWY 3
Zachowanie i turystyczne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego i naturalnego	Zbudowanie całorocznej, kompleksowej oferty	Wzmocnienie rozpoznawalnego wizerunku regionu
Priorytet 1.1 Wzmocnienie systemowego wspierania opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego	Priorytet 2.1 Nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne	Priorytet 3.1 Wzmacnianie potencjału kreatywnego opartego na tożsamości kulturowej
	Priorytet 2.2 Kreowanie ofert czasu wolnego	Priorytet 3.2 Rozwój kadr i badania w obszarze turystyki i kultury

CEL GŁÓWNY

UNIKATOWA OFERTA TURYSTYCZNA I KULTURALNA

Turystyka należy do branż, które odgrywają szczególną rolę w profilu gospodarczym województwa pomorskiego. Region posiada jedną z największych w kraju baz noclegowych, koncentrującą się głównie w pasie nadmorskim. Główne walory przyciągające tu turystów to dziedzictwo naturalnego i kulturowego oraz oferta kulturalna.

Podstawowym założeniem programu jest rozwój branży zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju. Służyć temu ma ukształtowanie nowej, wysokiej jakości, atrakcyjnej i adekwatnej do współczesnych potrzeb oferty czasu wolnego (skierowanej zarówno do turystów jak i mieszkańców województwa pomorskiego), która przyczyni się do wydłużenia sezonu turystycznego a zarazem ograniczenia negatywnego wpływu tej branży gospodarki na środowisko przyrodnicze i kulturowe.

Istotne dla realizacji postawionego celu jest zbudowanie sieciowych, kompleksowych, rozpoznawalnych co najmniej na poziomie krajowym, opartych na walorach naturalnych oraz zasobach dziedzictwa kulturowego, produktów i pakietów turystycznych. Produkty te powinny bazować na autentycznych walorach regionu kształtowanych przez unikatowe uwarunkowania przyrodnicze i kulturowe.

Wskaźniki (kontekstowe)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Liczba turystów krajowych i zagranicznych	5,3 mln (2. miejsce) (2010)	miejsce wśród trzech najlepszych województw w kraju
Liczba korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców	728 (3. miejsce) (2011)	miejsce wśród trzech najlepszych województw w kraju
Liczba wystaw międzynarodowych w obiektach Wystawienniczych	26 (2. miejsce) (2011)	miejsce wśród trzech najlepszych województw w kraju
Liczba widzów i słuchaczy teatrów i instytucji kultury oraz zwiedzających muzea na 1000 mieszkańców	1054 (3. miejsce) (2011)	miejsce wśród trzech najlepszych województw w kraju

IV. CELE SZCZEGÓŁOWE, PRIORYTETY, DZIAŁANIA

Cel szczegółowy 1

Zachowanie i turystyczne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego i naturalnego

Różnorodność oraz unikatowość walorów dziedzictwa kulturowego i naturalnego jest jednym z kluczowych elementów budujących atrakcyjność turystyczną województwa pomorskiego. Kompleksowe przedsięwzięcia zapewnią możliwość bezpiecznego wykorzystania tego zasobu dla rozwoju gospodarczego. Rewaloryzacja zdegradowanych obszarów przywróci im wartości użytkowe i zapewni nową atrakcyjną ekspozycję zarówno zabytkom architektury, zespołom urbanistycznym, ruralistycznym, założeniom dworsko-palacowym, jak i dziedzictwu naturalnemu. Szybka i skuteczna interwencja służyć ma wyprowadzeniu takich obszarów ze stanu kryzysowego i nadaniu im nowej jakości funkcjonalnej oraz stworzeniu warunków do rozwoju turystyki, w oparciu o charakterystyczne uwarunkowania.

Wskaźniki (efektów realizacji danego celu szczegółowego)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Liczba zrewaloryzowanych obiektów.	0	↑
Liczba nowo zagospodarowanych obszarów cennych przyrodniczo, przystosowanych do wykorzystania turystycznego	0	↑

Priorytet 1.1. *Wzmocnienie systemowego wspierania opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego*

Dla zachowania regionalnej różnorodności i oryginalnych cech kulturowych ważne jest wzmocnienie systemowego wsparcia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz kompleksowych rewaloryzacji obiektów zabytkowych, jak również zachowanie środowiska przyrodniczego, w którym ukształtowały się wymienione wartości kulturowe. Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu przede wszystkim poprawę stanu zachowania zabytków i obszarów cennych przyrodniczo, a także zwiększenie ich dostępności dla mieszkańców, turystów i inwestorów. Nowa jakość zarządzania cenną krajobrazowo przestrzenią da podstawę dla tworzenia markowych produktów turystycznych zgodnych z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Wskaźniki monitorowania	Wskaźniki produktu / rezultatu: <ul style="list-style-type: none"> - Liczba zrewaloryzowanych obiektów lub zespołów zabytkowych (szt.); - Liczba obiektów /zespołów zabytkowych z nadanymi nowymi funkcjami służącymi celom turystycznym, kulturalnym (szt.); - Liczba zrealizowanych projektów wspierających zrównoważony rozwój obszarów cennych przyrodniczo (szt.).
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jednostki samorządu terytorialnego; 2. Organizacje turystyczne; 3. Instytucje kultury; 4. Wojewódzki Konserwator Zabytków; 5. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego; 6. Organizacje pozarządowe; 7. Izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy (MŚP), w tym operatorzy turystyczni.

Źródła finansowania i instrumenty realizacyjne	<ul style="list-style-type: none"> - środki unijne (np. RPO); - środki prywatne; - środki publiczne krajowe (MKiDN, JST); - inne środki wsparcia publicznego np. fundusze norweskie; - budżet SWP; - WFOŚ, NFOŚ.
Działanie 1.1.1.	Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – ratowanie i otoczenie ochroną charakterystycznej zabudowy, założeń parkowych oraz cennych układów ruralistycznych i urbanistycznych, w szczególności tworzenie parków kulturowych z uwzględnieniem prac przygotowawczych; – przywrócenie wartości obiektom i zespołom zabytkowym, w tym poprzez nadanie im nowych funkcji służącym celom turystycznym, kulturalnym przy możliwym jednoczesnym zachowaniu dotychczasowej funkcji (w tym m.in. obiekty przemysłowe).
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Partnerstwo i partycypacja (P¹⁴); 2. Partnerstwo publiczno - prywatne (P); 3. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie (P); 4. Jakość przestrzeni (P); 5. Efekt środowiskowy (P); 6. Wzrost zatrudnienia (P).
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Nadanie nowych funkcji; 2. Projekty wynikające z zapisów gminnych programów opieki nad zabytkami; 3. Nowoczesne systemy zarządzania i ekspozycji; 4. Całoroczna oferta; 5. Podwyższenie potencjału turystycznego.
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: <ul style="list-style-type: none"> – Gminy, których 40% powierzchni stanowią obszary objęte ochroną przyrody; – obszary nadmorskie; – Dolina i Delta Wisły; – Gdańsk, Gdynia, Sopot, Słupsk, Malbork;
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: <ul style="list-style-type: none"> – w zakresie gmin, których 40% powierzchni stanowią obszary objęte ochroną przyrody - strefy koncentracji charakterystycznych dla regionu elementów dziedzictwa kulturowego określone w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego;
Przedsięwzięcia strategiczne	-

¹⁴ Kryterium preferencji.

Działanie 1.1.2.	Turystyczne udostępnienie obszarów cennych krajobrazowo i przyrodniczo
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – tworzenie kompleksowych i efektywnie zarządzanych ofert turystycznych i kulturalnych, dotyczących obszarów cennych krajobrazowo i przyrodniczo – przeciwdziałanie procesowi degradacji walorów naturalnych poprzez – budowa dedykowanej infrastruktury (zagospodarowanie plaż, strefy przybrzeżnej rzek i jezior, obszarów cennych przyrodniczo).
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Partnerstwo i partycypacja (P); 2. Partnerstwo publiczno – prywatne (P); 3. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie (P); 4. Jakość przestrzeni (D¹⁵); 5. Efekt przestrzeni (P); 7. Wzrost zatrudnienia (P).
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Uwzględnianie rozwiązań pozytywnie oddziałujących na przyrodę; 2. Zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: <ul style="list-style-type: none"> – Gminy, których 40% powierzchni stanowią obszary objęte ochroną przyrody; – obszary nadmorskie; – Dolina i Delta Wisły;
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: <p style="margin-left: 20px;">-</p>
Przedsięwzięcia strategiczne	-

¹⁵ Kryterium dopuszczenia.

Cel szczegółowy 2

Zbudowanie całorocznej, kompleksowej oferty.

Impulsem dla rozwoju oferty turystycznej i kulturalnej będzie rozwijanie i promowanie tego, co unikatowe i niepowtarzalne. Kluczowe jest dostosowanie kompleksowej oferty turystycznej do zmieniających się form spędzania wolnego czasu – z biernego wypoczynku na aktywny. W kontekście społecznym natomiast szansą jest rosnące zaangażowanie obywatelskie i partnerstwo międzysektorowe (a także umiejętności korzystania z nowych technologii). Wykorzystanie nowych trendów w turystyce, poprzez nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne oraz budowanie oferty czasu wolnego, umożliwi przedłużenie sezonu turystycznego. Wdrożone charakterystyczne i sieciowe produkty turystyczne oparte na dziedzictwie, tożsamości regionu oraz ofercie kulturalnej, zbudują konkurencyjną ofertę województwa pomorskiego.

Wskaźniki (efektów realizacji danego celu szczegółowego)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Liczba turystów korzystających z noclegów poza sezonem turystycznym	597,5 tys. (2011)	średnioroczny wzrost o 3%
Udział całorocznych miejsc noclegowych w ogóle dostępnych miejsc	41,7 %	↑

Priorytet 2.1. *Nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne*

Inwestycje w infrastrukturę kulturalną i turystyczną mają na celu rozwój nowych form turystyki oraz poprawienie dostępności turystycznej regionu. Przyczynią się one do powstania całorocznej oferty turystycznej i kulturalnej, a odpowiednie kierunkowanie ruchu turystycznego, ograniczy istniejące i potencjalne konflikty przestrzenne i środowiskowe, charakterystyczne dla turystyki masowej.

Prestiżowe inwestycje, zintegrowane przestrzennie z najważniejszymi istniejącymi instytucjami kultury oraz pokrewnymi tematycznie uczelniami wyższymi i jednostkami naukowymi, pozwolą na zbudowanie w obszarze kultury pozycji konkurencyjnej wobec innych metropolii europejskich.

Specyficznym obszarem dla rozwoju gospodarki turystycznej w województwie pomorskim, wymagającym pilnych i skutecznych działań naprawczych, jest pas nadmorski. Skierowana tam interwencja ma służyć zmianie profilu prowadzonej na tym obszarze gospodarki turystycznej a zarazem ograniczeniu negatywnego wpływu na środowisko.

Wskaźniki monitorowania	Wskaźniki produktu / rezultatu: <ul style="list-style-type: none">– Liczba nowo wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów turystycznych lub kulturalnych (szt.).– Długość nowo zagospodarowanych szlaków turystycznych
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none">1. Jednostki samorządu terytorialnego;2. Organizacje turystyczne;3. Instytucje kultury;4. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego;5. Organizacje pozarządowe;6. Izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy (MŚP).
Źródła finansowania i instrumenty realizacyjne	<ul style="list-style-type: none">– środki unijne (np. RPO);– środki publiczne krajowe (JST, rządowe);

	<ul style="list-style-type: none"> – inne środki wsparcia publicznego np. fundusze norweskie; – budżet SWP; – środki pozabudżetowe
--	---

Działanie 2.1.1.	Kreowanie powszechnie dostępnej przestrzeni
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – atrakcyjne zagospodarowanie ogólnodostępnych przestrzeni miast i terenów pozamiejskich zachęcających do spędzenia czasu wolnego i identyfikujących kulturowo daną przestrzeń (elementy małej architektury, infrastruktury drogowej, miejskiej, sportowo-rekreacyjnej i innej); – funkcjonalne zagospodarowanie tras turystycznych o charakterze krajoznawczym i ponadlokalnym (m.in. trasy rowerowe, kajakowe, konne, piesze, Nordic Walking, narciarskie).
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Partnerstwo i partycypacja (P); 2. Partnerstwo publiczno - prywatne (P); 3. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie (P); 4. Jakość przestrzeni (D); 5. Efekt środowiskowy (P); 6. Innowacyjność (P);
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Przestrzeń dostępna bez ograniczeń czasowych; 2. Zgodne z Planem zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego ; 3. Zgodne z zasadami kształtowania ład przestrzennego i „zasadą dobrej kontynuacji”; 4. Wydłużające ofertę poza sezon letni.
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: <ul style="list-style-type: none"> – obszary o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym środowiska przyrodniczego i kulturowego; – Gdańsk, Gdynia, Sopot, Malbork, Słupsk;
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: <ul style="list-style-type: none"> – korytarze tras międzynarodowych, międzyregionalnych i regionalnych (wodne, rowerowe i inne) określone w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego.
Przedsięwzięcia strategiczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. R10 – projektowana Euro-Velo 10; 2. WTR (Wiślana Trasa Rowerowa) – projektowana Euro-Velo 9; 3. „Kajakiem przez Pomorze”; 4. „Pętla Żuławska-rozwoj turystyki wodnej”- etap II.

Działanie 2.1.2.	Prestizżowe inwestycje wzbogacajace atrakcyjność
Zakres interwencji (typy przedsiwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> - budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym; - rozwój nowoczesnych i innowacyjnych rozwiązani, uwzględniających - możliwość dedykowania oferty różnym grupom odbiorców.
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Partnerstwo i partycypacja (P); 2. Partnerstwo publiczno - prywatne (P); 3. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie (P); 4. Jakość przestrzeni (P); 5. Wzrost zatrudnienia (P); 6. Innowacyjność (P); 7. Cyfryzacja (P)
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Przedsiwzięcia o znaczeniu międzynarodowym; 2. Oferta caloroczna.
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: <ul style="list-style-type: none"> - Gdańsk, Gdynia, Sopot, Słupsk, Malbork;
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: <ul style="list-style-type: none"> -
Przedsiwzięcia strategiczne	-

Działanie 2.1.3.	Podniesienie jakości oferty pasa nadmorskiego
Zakres interwencji (typy przedsiwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> - budowa lub modernizacja infrastruktury żeglarskiej; - przedsiwzięcia o charakterze uzdrowiskowym, wellness&spa; - oferta pozasezonowa, akcentująca regionalizm i tradycje nadmorskiej lokalizacji; - oferta wykorzystująca nadmorskie obszary tematyczne o dużym potencjale turystycznym i kulturowym
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Partnerstwo i partycypacja (P); 2. Partnerstwo publiczno - prywatne (P); 3. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie (P); 4. Jakość przestrzeni (D); 5. Efekt środowiskowy (P); 6. Wzrost zatrudnienia (D); 7. Innowacyjność (P).
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Oferta caloroczna; 2. Rozwiązania pozytywnie oddziaływujące na przyrodę.

Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: - obszary nadmorskie
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Priorytet 2.2. *Kreowanie ofert czasu wolnego*

Efektami działań będą charakterystyczne produkty turystyczne i kulturowe, oparte na tożsamości regionu i poszanowaniu tradycji, połączone w spójną ofertę czasu wolnego, realizowaną w oparciu o współpracę środowisk turystycznych i okoleturystycznych. Oferta będzie adresowana do grup docelowych o zróżnicowanych potrzebach i zainteresowaniach. Szeroko dystrybuowane pakietowe oferty zwiększą zainteresowanie turystów polskich i zagranicznych województwem pomorskim a jednocześnie pomogą zniwelować różnice poziomu atrakcyjności turystycznej między subregionami. Nowe warunki będą sprzyjały rozwojowi turystyki jako branży gospodarczej.

Wskaźniki monitorowania	Wskaźniki produktu / rezultatu: – Liczba utworzonych/rozwinętych pakietów oferty czasu wolnego(szt.); – Liczba utworzonych/rozwinętych produktów turystycznych (szt.) ^{16*} .
Kluczowi partnerzy	1. Jednostki samorządu terytorialnego; 2. Organizacje turystyczne; 3. Instytucje kultury; 4. Organizacje pozarządowe; 5. Izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy (MŚP), w tym operatorzy turystyczni.
Źródła finansowania i instrumenty realizacyjne	– środki unijne (np. RPO); – środki publiczne krajowe (JST); – inne środki wsparcia publicznego np. fundusze norweskie; – budżet SWP; – środki pozabudżetowe.

Działanie 2.2.1.	Spójna oferta rozpoznawalnych produktów turystycznych i kulturalnych regionu
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– kreowanie produktów kulturalnych i turystycznych z uwzględnieniem regionalnych kulinariów; – tworzenie i wdrażanie - kompleksowych pakietów łączących różne elementy oferty kulturalnej, turystycznej a także rekreacyjno-sportowej m.in. szlaki kulturowe.
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Partnerstwo i partycypacja (P); 2. Partnerstwo publiczno - prywatne (P); 3. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie (P);

¹⁶ Produkt turystyczny to kompleksowa spójna oferta atrakcji i usług na danym obszarze, która może być sprzedawana w pakietach i obejmuje wspólne działania marketingowe, w tym promocyjne.

	<p>4. Jakość przestrzeni (P);</p> <p>5. Efekt środowiskowy (P);</p> <p>6. Wzrost zatrudnienia (P);</p> <p>7. Innowacyjność (P).</p>
	<p>Kryteria specyficzne (dla RPS):</p> <p>1. Wykorzystujące zasadę 3E (czyli zaspokojenia potrzeby emocji, edukacji i rozrywki);</p> <p>2. Tworzące kompleksową ofertę w ramach określonej formy turystyki (np. turystyka biznesowa, spa&wellness, uzdrowskowa, aktywna itp.);</p> <p>3. Pakiety całoroczne (np. obszar pasa nadmorskiego);</p> <p>4. Dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych;</p> <p>5. O charakterze sieciowym (z udziałem kilku partnerów), mające zasięg ponadlokalny.</p>
Kryteria przestrzenne	<p>Obszary Strategicznej Interwencji:</p> <p>- obszary o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym środowiska przyrodniczego i kulturowego</p>
	<p>Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji:</p> <p>-</p>
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Cel szczegółowy 3

Wzmocnienie rozpoznawalnego wizerunku regionu

Realizacja celu nastąpi przez szereg działań o charakterze horyzontalnym, dotyczących całego obszaru województwa pomorskiego, służących wzmocnieniu rozpoznawalnego pozytywnego wizerunku województwa pomorskiego, jako celu podróży turystów krajowych i zagranicznych. Obejmować one będą wzmocnianie potencjału kreatywnego opartego na tożsamości kulturowej jak również, podnoszeniu kompetencji w zakresie przygotowywania oferty turystyki i kultury oraz bieżącemu uzupełnianiu wiedzy dotyczącej regionalnej specyfiki tych zjawisk.

Wskaźniki (efektów realizacji danego celu szczegółowego)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Procent osób, które uważają Pomorskie za „przyjazne” po realizacji Turystycznej Kampanii Promocyjnej Województwa Pomorskiego	79%	↑
Procent osób, wśród których wzrosło przekonanie o atrakcyjności pomorskiego po realizacji Turystycznej Kampanii Promocyjnej Województwa Pomorskiego	Wzrost o 8%	↑

Priorytet 3.1. Wzmacnianie potencjału kreatywnego opartego na tożsamości kulturowej

Podjęte działania będą dotyczyły kreowania marki „Pomorskie” w oparciu o nowoczesne narzędzia promocji (w tym wykorzystujące walory przestrzeni) jak również budowania sieci wymiany i udostępniania informacji o ofercie turystyczno-kulturalnej regionu oraz promocji dziedzictwa niematerialnego i jego wykorzystania jako elementu produktów turystycznych.

Wskaźniki monitorowania	Wskaźniki produktu / rezultatu: <ul style="list-style-type: none">– Liczba zdigitalizowanych zasobów kultury i turystyki (szt.);– Liczba korzystających z nowych treści cyfrowych (szt.);– Liczba projektów dotyczących dokumentacji lub popularyzacji dziedzictwa niematerialnego regionu (szt.).
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none">1. Jednostki samorządu terytorialnego;2. Organizacje turystyczne;3. Instytucje kultury;4. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego;5. Organizacje pozarządowe;6. Izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy (MŚP), w tym operatorzy turystyczni.
Źródła finansowania i instrumenty realizacyjne	<ul style="list-style-type: none">– środki unijne RPO, PROW, PO Ryby;– środki publiczne krajowe (JST, MKiDN);– inne środki wsparcia publicznego np. fundusze norweskie;– budżet SWP;– środki prywatne.

Działanie 3.1.1.	Kreowanie marki „Pomorskie”
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – przedsięwzięcia ośrodków animujących wydarzenia kulturalne o znaczeniu europejskim, krajowym, regionalnym i subregionalnym; – nowoczesne rozwiązania wykorzystujące marketing miejsc (np. Questing, QR-kody, NFC, gry miejskie, pokazy, wystawy); – wykorzystanie za pomocą nowych technologii regionalnego /tradycyjnego wzornictwa dla użytkowej sztuki współczesnej.
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Partnerstwo i partycypacja (P); 2. Partnerstwo publiczno - prywatne (P); 3. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie (P); 4. Jakość przestrzeni (P); 5. Efekt środowiskowy (P); 6. Wzrost zatrudnienia (P); 7. Innowacyjność (P); 8. Cyfryzacja (P).
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Nowoczesne rozwiązania wykorzystujące tożsamość miejsca; 2. W oparciu o przemysły kreatywne.
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: - całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kontynuacja turystycznej kampanii promocyjnej WP (<i>przez PROT</i>) 2. Budowa portfela marek subregionalnych (<i>przez SWP</i>)

Działanie 3.1.2.	Kreowanie i rozwój polityki informacyjnej kulturalnego i turystycznego wizerunku regionu
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – wypracowanie i wdrożenie nowoczesnych systemów współpracy i zarządzania informacją w zakresie tworzenia spójnej oferty turystycznej i kulturalnej regionu, m.in. w oparciu o nowoczesne technologie; – wspieranie stałej współpracy animatorów lokalnych przedsięwzięć, punktów Informacji Turystycznej, poprzez wymianę doświadczeń, wspólne przedsięwzięcia ponadlokalne; – inwentaryzacja i udostępnienie zasobów kultury i turystyki, w oparciu o nowoczesne technologie w tym digitalizacja i tworzenie treści cyfrowych.
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Partnerstwo i partycypacja (P); 2. Partnerstwo publiczno - prywatne (P); 3. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie (P); 4. Jakość przestrzeni (P); 5. Efekt środowiskowy (P); 6. Wzrost zatrudnienia (P);

	7. Innowacyjność (P); 8. Cyfryzacja (P)
	Kryteria specyficzne (dla RPS): -
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: - całe województwo pomorskie
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	1. Pracownia innowacji turystyczno-kulturowych (wypracowanie nowoczesnego systemu kreowania wizerunku regionu); 2. Rozbudowa ISIT WP poprzez zastosowanie technologii ICT i nowoczesnych rozwiązań multimedialnych w celu podniesienia jakości informacji turystycznej.

Działanie 3.1.3.	Niematerialne dziedzictwo kulturowe podnoszące atrakcyjność turystyczną regionu
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie tożsamości lokalnej i regionalnej poprzez popularyzację folkloru, tradycji rzemiosła i zwyczajów, sztuki ludowej tradycyjnej i współczesnej oraz dziedzictwa kulinarnego oraz poprzez tworzenie nowych wzorców; - wzmacnianie działań edukacyjnych (np. ginące zawody) , artystycznych i innych, mających na celu pielęgnowanie dziedzictwa niematerialnego; - dokumentowanie i popularyzacja dziedzictwa niematerialnego regionu z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Partnerstwo i partycypacja (P), 2. Partnerstwo publiczno – prywatne (P); 3. Wzrost zatrudnienia (P); 4. Wzrost świadomości obywatelskiej (P); 5. Specjalizacja regionalna (P); 6. Cyfryzacja (P).
	Kryteria specyficzne (dla RPS): -
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: - całe województwo pomorskie
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Priorytet 3.2. Rozwój kadr i badania w obszarze turystyki i kultury	
Turystyka i kultura to obszary, które muszą nieustannie się dostosowywać i zaspokajać zmieniające się preferencje turystów i innych odbiorców kultury. Utrzymaniu i podniesieniu konkurencyjności oferty województwa pomorskiego mają służyć tematyczne szkolenia podnoszące kompetencje kadr turystycznych i kulturalnych, jak również system informacji o uczestnictwie w turystyce i ofercie kulturalnej połączony z diagnozą regionalnej specyfiki zjawiska oraz prognozowaniem trendów.	
Wskaźniki monitorowania	Wskaźniki produktu / rezultatu: <ul style="list-style-type: none"> – Liczba szkoleń z zakresu turystyki i kultury (szt.); – Liczba osób które podniosły kwalifikacje (przeszkolonych) (szt.);
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jednostki samorządu terytorialnego; 2. Organizacje turystyczne; 3. Instytucje kultury; 4. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego 5. Organizacje pozarządowe; 6. Izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy (MŚP), w tym operatorzy turystyczni; 7. Uczelnie wyższe; 8. Instytucje naukowe.
Źródła finansowania i instrumenty realizacyjne	<ul style="list-style-type: none"> – środki unijne (np. RPO); – środki publiczne krajowe (JST, rządowe); – inne środki wsparcia publicznego np. fundusze norweskie; – budżet SWP; – środki prywatne.

Działanie 3.2.1.	Zasoby ludzkie w turystyce i kulturze
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – podnoszenie kompetencji kadr instytucji kultury, turystycznych i innych osób zajmujących się animacją kultury i rekreacji.
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Partnerstwo i partycypacja (P); 2. Potrzeby grup defaworyzowanych (P) 3. Wzrost zatrudnienia (P); 4. Innowacyjność (P).
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Nowoczesne zarządzanie : marką, strategią promocji, produktem turystycznym; 2. Innowacyjne rozwiązania oparte na nowych formach komunikacji, prezentacji i sprzedaży oferty turystycznej i kulturalnej; 3. Wykorzystujące międzynarodowe standardy dotyczących obsługi osób i grup marginalizowanych.
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: - całe województwo pomorskie
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -

Przedsięwzięcia strategiczne	Podniesienie kompetencji kadr turystycznych i kulturalnych
Działanie 3.2.2.	Baza wiedzy w obszarze turystyki i kultury
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– budowa systemu narzędzi zbierających i analizujących informacje na temat stanu ilościowego oraz jakościowego ruchu turystycznego oraz uczestnictwa w kulturze w województwie pomorskim
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Partnerstwo i partycypacja (P); 2. Wzrost zatrudnienia (P); 3. Innowacyjność (P); 4. Cyfryzacja (P).
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Dedykowane turystyce i kulturze w województwie pomorskim.
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: - całe województwo pomorskie
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	Cykliczne modelowanie stanu przestrzeni turystycznej i kulturalnej.

V. SYSTEM REALIZACJI PROGRAMU

1. Struktura wdrażania Programu

Kierownik Programu i Zespół Zarządzający

Za wdrażanie Programu odpowiada Kierownik Programu, którego funkcję pełni dyrektor Departamentu Turystyki.

Kierownik Programu wykonuje swoje zadania przy pomocy Zespołu Zarządzającego Programem.

W skład Zespołu Zarządzającego wchodzi przedstawiciele departamentów UMWP właściwych z uwagi na zakres tematyczny Programu:

- Kierownik RPS pełniący funkcje Przewodniczącego Zespołu Zarządzającego;
- dwóch przedstawicieli DT UMWP
- przedstawiciel DK UMWP
- przedstawiciel DIF UMWP
- przedstawiciel DRG UMWP

Posiedzenia Zespołu Zarządzającego są zwolywane przez Kierownika Programu i odbywają się nie rzadziej niż raz w miesiącu lub częściej według potrzeb.

Do zadań Zespołu Zarządzającego należy podejmowanie decyzji i działań związanych z bieżącym zarządzaniem Programem, w tym w szczególności:

- a) przygotowywanie projektów rocznych planów wdrażania Programu i przedkładanie ich Zarządowi Województwa do akceptacji;
- b) przygotowywanie rocznych raportów z realizacji regionalnego programu strategicznego, zgodnie z trybem określonym w PSME i przedkładanie ich Zarządowi do akceptacji;
- c) okresowa ocena stopnia realizacji regionalnego programu strategicznego (raporty ewaluacyjne RPS) zgodnie z trybem określonym w PSME oraz przedstawianie Zarządowi propozycji jego zmian;
- d) zarządzanie bazą informacyjną związaną z realizacją Programu w tym m.in. budowa bazy wskaźników oraz dostarczanie niezbędnych informacji na potrzeby PSME;
- e) współpraca z Koordynatorem Strategii w zakresie przygotowywania i realizacji *Planów działań PSME*, w tym np. zgłaszanie, konsultowanie i realizacja działań (np. potrzeb badawczych, w tym ewaluacyjnych) czy projektów badawczych na potrzeby Programu;
- f) przygotowywanie i uzasadnienie projektów zmian Programu, w szczególności na podstawie okresowych ocen stopnia realizacji Programu, i przedkładanie ich Zarządowi Województwa do akceptacji;
- g) realizacja celów Programu, w szczególności poprzez:

- organizację procesu wykonania zobowiązań Samorządu Województwa i nadzór nad jego realizacją;
 - organizacja procesu przygotowania i wdrożenia przedsięwzięć strategicznych i nadzór nad jego realizacją;
 - udział w przygotowaniu programów operacyjnych poprzez formułowanie propozycji w zakresie zapewnienia źródeł finansowania Programu we współpracy z departamentami właściwymi w zakresie programowania i wdrażania programów operacyjnych współfinansowanych w ramach Polityki Spójności i innych polityk UE na lata 2014-2020;
 - formułowanie propozycji w zakresie zapewnienia źródeł finansowania we współpracy z właściwymi jednostkami organizacyjnymi odpowiedzialnymi za zarządzanie innymi dostępnymi w województwie instrumentami finansowymi;
 - formułowanie propozycji do budżetu województwa i wieloletniej prognozy finansowej;
 - podejmowanie i realizacja działań służących egzekwowaniu i monitorowaniu oczekiwań wobec Rządu;
 - koordynacja prac wszystkich jednostek współpracujących w zakresie realizacji celów Programu;
- h) współpraca z Koordynatorem Strategii w zakresie przygotowania informacji o postępach realizacji Strategii oraz oceny realizacji Strategii, w zakresie wynikającym z Programu;
- i) współpraca z Koordynatorem Strategii w związku z przygotowaniem projektów stanowisk negocjacyjnych na potrzeby negocjacji kontraktu terytorialnego oraz zintegrowanych porozumień terytorialnych, w zakresie wynikającym z zakresu tematycznego Programu;
- j) wskazywanie przedstawicieli do prac w ramach grup i zespołów negocjacyjnych na potrzeby negocjowania i monitorowania realizacji zintegrowanych porozumień terytorialnych, w zakresie wynikającym z zakresu tematycznego Programu.

Rada Programowa

W celu zapewnienia szerokiej koordynacji oraz realizacji zasady partnerstwa, transparentności i partycypacji, Zespół Zarządzający współpracuje z Radą Programową. W skład Rady Programowej wchodzi członkowie Zespołu Zarządzającego oraz:

- a) przedstawiciel Koordynatora Strategii;
- b) przedstawiciel DF;
- c) przedstawiciel DO;
- d) przedstawiciele departamentów UMWP właściwych w zakresie wdrażania programów operacyjnych współfinansowanych w ramach Polityki Spójności i innych polityk UE na lata 2014-2020, w zależności od potrzeb i specyfiki Programu:

- DPR UMWP (RPO WP);
- DEFS UMWP (PO KL);
- DPROW (PO Ryby);
- e) przedstawiciele innych jednostek współpracujących, w tym odpowiedzialnych za zarządzanie innymi dostępnymi w województwie instrumentami finansowymi, w zależności od potrzeb i specyfiki Programu;
- f) przedstawiciele partnerów kluczowych wskazanych w Strategii, w tym partnerów społecznych i gospodarczych;
 - PROT – 1 przedstawiciel
 - Instytucja Kultury – 1 przedstawiciel wskazany przez Marszałka Województwa Pomorskiego
 - Narodowy Instytut Dziedzictwa – 1 przedstawiciel
- g) radni Sejmiku Województwa Pomorskiego;
 - dwóch przedstawicieli SWP
- h) po jednym przedstawicielu Subregionalnych Zespołów Roboczych, powołanych w trakcie prac nad przygotowaniem Strategii (Metropolitalnego, Słupskiego, Południowego i Nadwiślańskiego);
- i) eksperci i przedstawiciele innych jednostek niż wyżej wymienione, w zależności od potrzeb i specyfiki Programu.

W zależności od okoliczności, kandydaci na członków Rady Programowej są zapraszani przez Marszałka Województwa na wniosek Kierownika Programu.

Radzie Programowej przewodniczy Kierownik Programu, który organizuje jej pracę oraz zapewnia niezbędną obsługę techniczną.

Rada Programowa spotyka się nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy, lub częściej w miarę potrzeb, na posiedzeniach zwoływanych przez Kierownika Programu.

Rada Programowa pełni funkcje informacyjne, zapewniając transparentność procesu realizacji Programu oraz wykonuje kompetencje opiniodawcze.

Na każde posiedzenie Rady Programowej Kierownik Programu przygotowuje roboczą informację na temat bieżących postępów z realizacji Programu.

Kierownik Programu może przedłożyć Radzie Programowej do zaopiniowania projekt każdej istotnej decyzji Zespołu Zarządzającego.

Obligatoryjnie, zaopiniowaniu przez Radę Programową podlegają:

- a) projekty rocznych planów wdrażania programu
- b) projekty rocznych raportów z realizacji Programu;
- c) projekty zmiany Programu.

2. Jednostki zaangażowane w realizację Programu

W realizację poszczególnych priorytetów i działań RPS zaangażowane będą jednostki odpowiedzialne za realizację. Główne zadania tych jednostek obejmą m.in.:

- nadzór nad prawidłową realizacją celów Programu;
- realizacja zadań wynikających z rocznych planów wdrażania Programu;
- udział w przygotowaniu rocznych raportów z realizacji Programu;
- zapewnienie prawidłowej i terminowej realizacji zobowiązań Samorządu Województwa;
- udział w realizacji zidentyfikowanych przedsięwzięć strategicznych,
- udział w Zespole Zarządzającym i Radzie Programowej Programu.

W ramach RPS Atrakcyjność Kulturalna i Turystyczna funkcję jednostek odpowiedzialnych za realizację pełnić będą następujące instytucje:

Priorytet	Działanie	Jednostka odpowiedzialna za realizację
Priorytet 1.1. Wzmocnienie systemowego wspierania opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego	Działanie 1.1.1. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych	DK
	Działanie 1.1.2. Turystyczne udostępnienie obszarów cennych krajobrazowo i przyrodniczo	DT
Priorytet 2.1. Nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne	Działanie 2.1.1. Kreowanie powszechnie dostępnej przestrzeni	DT
	Działanie 2.1.2. Prestiżowe inwestycje wzbogacające atrakcyjność	DK
	Działanie 2.1.3 Podniesienie jakości oferty pasa nadmorskiego	DT
Priorytet 2.2. Kreowanie ofert czasu wolnego	Działanie 2.2.1. Spójna oferta rozpoznawalnych produktów turystycznych i kulturalnych regionu	DT/DK
Priorytet 3.1. Wzmacnianie potencjału kreatywnego opartego na tożsamości kulturowej	Działanie 3.1.1. Kreowanie marki „Pomorskie”	DT/DK

	Działanie 3.1.2. Kreowanie i rozwój polityki informacyjnej kulturalnego i turystycznego wizerunku regionu.	DT/DK
	Działanie 3.1.3. Niematerialne dziedzictwo kulturowe podnoszące atrakcyjność turystyczną regionu	DK
Priorytet 3.2. Rozwój kadr i badania w obszarze turystyki i kultury	Działanie 3.2.1. Zasoby ludzkie w turystyce i kulturze	DT/DK
	Działanie 3.2.2. Baza wiedzy w obszarze turystyki i kultury	DT/DK

3. Koordynacja Programu z pozostałymi RPS

Zgodnie z *Planem zarządzania SRWP* za zapewnienie spójności oraz komplementarności przygotowania Programów oraz koordynację ich realizacji odpowiada Zespół Sterujący Strategią. W skład Zespołu wchodzi: Koordynator Strategii (przewodniczący), Kierownicy RPS oraz Dyrektorzy DPR, DEFS, DPROW, DF i DO.

Do kluczowych zadań Zespołu związanych z koordynacją pomiędzy Programami należy zaliczyć:

- okresową analizę i ocenę realizacji Programów;
- formułowanie propozycji zmian w treści Programów;
- formułowanie rekomendacji o charakterze horyzontalnym;
- określenie standardów dotyczących realizacji Programów.

4. Zasady i warunki wykorzystania Zintegrowanych Porozumień Terytorialnych

Jedną z form realizacji RPS są Zintegrowane Porozumienia Terytorialne (ZPT). Są one adresowane do obszarów funkcjonalnych i stanowią negocjacyjne narzędzie selekcji i realizacji przedsięwzięć istotnych dla rozwoju regionu. Harmonijny rozwój obszarów funkcjonalnych uzależniony jest od koordynacji działań wielu podmiotów, co wymaga podejścia partnerskiego i negocjacyjnego.

Program wnosi wkład w identyfikację wstępnej tematycznej oferty wsparcia adresowanej do poszczególnych typów obszarów funkcjonalnych, w ramach priorytetów, działań i typów przedsięwzięć objętych jego zakresem przedmiotowym.

Ustalenia wynikające z Programu, wraz z ustaleniami zawartymi w pozostałych RPS, stanowiąc będą punkt wyjścia dla przygotowania stanowiska negocjacyjnych samorządu województwa wobec partnerów reprezentujących poszczególne obszary funkcjonalne.

W celu identyfikacji obszarów tematycznych Programu wchodzących w zakres oferty wsparcia adresowanej do poszczególnych typów obszarów funkcjonalnych oraz określenia stopnia, w jakim poszczególne obszary tematyczne wdrażane będą w formule ZPT wzięto pod uwagę:

- zakres problemowy oraz lokalizację Obszarów Strategicznej Interwencji w relacji do lokalizacji poszczególnych typów obszarów funkcjonalnych;
- ustalenia zawarte w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 w Rozdziale IV. Wyzwania i cele, pkt. C Terytorialne ukierunkowanie Strategii wobec głównych obszarów funkcjonalnych;
- stopień, w jakim skuteczne wdrażanie poszczególnych obszarów tematycznych Programu wymaga partnerskiej i ponadsektorowej współpracy w ramach zwartych obszarów funkcjonalnych, przekraczających granice pojedynczych jednostek samorządu terytorialnego;
- stopień, w jakim wdrażanie poszczególnych obszarów tematycznych Programu wymaga zintegrowanego podejścia, pozwalającego na łączenie różnych źródeł i form wsparcia na obszarze poszczególnych obszarów funkcjonalnych;
- specyfikę problemów charakterystycznych dla poszczególnych typów obszarów funkcjonalnych.

W formule ZPT, adresowanych do odpowiednich typów obszarów funkcjonalnych, będą wdrażane następujące obszary tematyczne Programu:

Typ obszaru funkcjonalnego	Obszar tematyczny	
	Priorytet/ Działanie	Typy przedsięwzięć
obszar metropolitalny Trójmiasta	-	-
obszar funkcjonalny Słupska	2.1 Nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne 2.1.1 Kreowanie powszechnie dostępnej przestrzeni	Projektowane Euro-Velo 10
		Kajakiem przez Pomorze
obszary funkcjonalne pozostałych miast o znaczeniu subregionalnym	2.1 Nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne 2.1.1 Kreowanie powszechnie dostępnej przestrzeni	Wiślana Trasa Rowerowa
wiejskie obszary peryferyjne wymagające wsparcia procesów rozwojowych	2.1 Nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne 2.1.1 Kreowanie powszechnie dostępnej przestrzeni	Wiślana Trasa Rowerowa
		Projektowane Euro-Velo 10
		Kajakiem przez Pomorze
		Pętla Żuławska-rozwoj turystyki wodnej etap II

VI. RAMY FINANSOWE RPS AKT

Realizacja celów RPS Atrakcyjność Kulturalna i Turystyczna finansowana będzie z następujących źródeł:

- a). środki publiczne krajowe:
 - budżetu województwa
 - budżetów jednostek samorządu terytorialnego
 - jednostek oraz form organizacyjno-prawnych sektora finansów publicznych (WFOŚ, NFOŚ)
 - budżetu państwa (MSiT, MKiDN)
- b). środki publiczne zagraniczne:
 - środki pochodzące z budżetu UE w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej
 - inne zagraniczne instrumenty finansowe (Norweski Mechanizm Finansowy oraz Norweski Mechanizm EOG)
- c). środki prywatne, w tym w systemie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Łączna szacunkowa wartość środków dostępnych na realizację RPS Atrakcyjność Kulturalna i Turystyczna oscyluje w granicach 1 766 mld zł.

Szacunkowy podział środków na poszczególne priorytety i instrumenty finansowe:

Szacunkowy podział alokacji finansowej RPS AKT		
Cel szczegółowy/ Priorytet	Udział priorytetu w całkowitym budżecie RPS	
	%	mln zł
1. Zachowanie i turystyczne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego i naturalnego	9,3	165
1.1 Wzmocnienie systemowego wspierania opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego	9,3	165
2.Zbudowanie całorocznej, kompleksowej oferty	65,1	1156,95
2.1 Nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne	54,9	974,55
2.2 Kreowanie ofert czasu wolnego	10,3	182,4

3. Wzmocnienie rozpoznawalności wizerunku regionu	25,6	454,1
3.1 Wzmacnianie potencjału kreatywnego opartego na tożsamości kulturowej	25,3	449,8
3.2 Rozwój i badania w obszarze turystyki i kultury	0,2	4,2
Razem	100%	1776,05

Łączna wartość środków w wyżej przedstawionej tabeli określa możliwe do zmobilizowania publiczne wydatki rozwojowe w zakresie tematycznym Programu. Kwota ta nie wynika więc ze zobowiązań finansowych podjętych przez podmioty zaangażowane w realizację Programu.

W ramach RPS AKT zidentyfikowano 10 przedsięwzięć strategicznych o szacunkowej łącznej wartości 423,8 mln zł. Około 44 mln zł tej kwoty finansowana będzie ze środków własnych Samorządu Województwa Pomorskiego.

Priorytet	Liczba przedsięwzięć strategicznych	Wartość całkowita przedsięwzięć	W tym udział środków z budżetu SWP
Priorytet 2.1. Nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne	1. Projektowana EuroVelo 10; 2. WTR – (Wiślana Trasa Rowerowa, projektowana Euro-Velo 9); 3. „Kajakiem przez Pomorze”; 4. Pętla Żuławska- rozwój turystyki wodnej -etap II.	400 mln	36 mln
Priorytet 3.1. Wzmacnianie potencjału kreatywnego opartego na tożsamości kulturowej.	1. Kontynuacja kampanii promocyjnej WP (<i>przez PROT</i>) 2. Budowa portfela marek subregionalnych (<i>przez SWP</i>) 3. Pracownia innowacji turystyczno-kulturowych (wypracowanie nowoczesnego systemu kreowania wizerunku regionu); 4. Rozbudowa ISIT WP poprzez zastosowanie technologii ICT i nowoczesnych rozwiązań multimedialnych w celu podniesienia jakości informacji turystycznej.	21 mln	7,8 mln
Priorytet 3.2. Rozwój i badania w obszarze turystyki i kultury	1. Cykliczne modelowanie przestrzeni turystycznej i kulturalnej. 2. Podniesienie kompetencji kadr turystycznych i kulturalnych	2,8 mln	0,7 mln
SUMA	10	423,8 mln	44,5 mln

VII. SYSTEM MONITOROWANIA I OCENY REALIZACJI

Proces monitorowania i oceny Programu będzie elementem Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji (PSME). Zgodnie ze *Szczegółową koncepcją działania PSME*¹⁷, obejmie wykorzystanie szeregu narzędzi służących do opracowania **raportów z realizacji i raportów ewaluacyjnych Programu**.

Podstawowymi narzędziami monitorowania realizacji Programu będą:

- a) **baza informacji i wskaźników** określonych na poziomie celu głównego, celów szczegółowych i priorytetów z roczną (co do zasady) częstotliwością pomiaru. Każdy wskaźnik oprócz wartości będzie zawierać metrykę obejmującą definicję, jednostkę pomiaru, częstotliwość pomiaru i źródło danych.
- b) **badania, ewaluacje, opracowania studialne, ekspertyzy, analizy**, służące zaspokojeniu potrzeb informacyjnych związanych z monitorowaniem i ewaluacją RPS. Jeśli w wyniku badania sformułowano rekomendacje, ich wdrażanie podlega procedurze zarządzania rekomendacjami opisanej w *Szczegółowej koncepcji działania PSME*.

Za uruchomienie i funkcjonowanie bazy wskaźników i informacji odpowiada Kierownik Programu.

Podstawą monitorowania i ewaluacji Programu będą **raporty z realizacji Programu**. Zakłada się, że będą one zawierać stały zakres informacji, w tym obejmą m.in.:

- a) analizę trendów społeczno-gospodarczych zachodzących w województwie, w zakresie wynikającym z Programu;
- b) narzędzia realizacji Programu;
- c) ocenę postępu realizacji celów i priorytetów Programu;
- d) analizę zmian wartości założonych wskaźników;
- e) analizę rzeczowo-finansową podjętych przedsięwzięć; ocenę stopnia zaawansowania oraz efektów projektów realizowanych w ramach Programu;
- f) ocenę postępu realizacji zobowiązań SWP w zakresie Programu, wynikających ze SRWP;
- g) wnioski dotyczące istotnych problemów zidentyfikowanych w trakcie realizacji Programu;
- h) rekomendacje w zakresie planowanych działań.

Raporty z realizacji Programu będą sprawozdaniami sporządzanymi raz w roku, za które odpowiedzialny będzie Kierownik RPS¹⁸. Raporty będą przekazywane Koordynatorowi Strategii nie później niż przed końcem I połowy bieżącego roku, za rok poprzedni. Oprócz informacji obejmujących miniony rok, powinny odnosić się również do danych z poprzednich raportów tak, aby możliwa była ocena postępów realizacji Programu od początku jego realizacji.

Bardzo ważną rolę w procesie wdrażania Programu będą odgrywały badania ewaluacyjne, których wyniki, wraz z ewentualnymi rekomendacjami, będą przedstawione w **raportach z ewaluacji Programu**. Będą one dotyczyć zarówno sprawności systemu wdrażania Programu, jak też wpływu jego realizacji na rozwój regionu i osiągnięcie celów SRWP.

¹⁷ Uchwała Zarządu Województwa Pomorskiego nr 290/232/13 w dniu 21 marca 2013r.

¹⁸ Na podstawie Zarządzenia Marszałka Województwa Pomorskiego Nr 47/12 z dnia 6 grudnia 2012 r.

Raporty z realizacji Programu oraz raporty ewaluacyjne Programu, będą opiniowane przez Pomorskie Forum Terytorialne, a następnie akceptowane przez ZWP, po rekomendacji ZSS.

Analizy, opracowania, badania (w tym ewaluacyjne) oraz inne przedsięwzięcia wspierające monitorowanie i ocenę realizacji Programu, będą zgłaszane do **planów działań PSME**, ściśle powiązanych z budżetem województwa pomorskiego, a w przypadku działań wieloletnich również z Wieloletnią Prognozą Finansową.

W związku z finansowaniem Programu skorelowanym z funduszami UE w latach 2014+, w monitorowanie i ewaluację programu oprócz departamentów wiodących i współpracujących, zaangażowane będą również departamenty wdrażające programy operacyjne obejmujące środki unijne, a także departamenty właściwe ds. finansów i organizacji.